

Dokumentasjon av Bogstad gård med plasser og kulturlandskap

Vedlegg til fredningssak

Bogstad gård. Foto: Dagfinn Rasmussen / Riksantikvaren.

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har i denne sammenheng et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

Navn: Bogstad gård med plasser og kulturlandskap

Adresse: Sørkedalen, Oslo

Gnr/bnr: 13/1, 13/3, 13/36, 27/50, 27/2751, 27/2752, 27/2753.

Kommune: Oslo

Med hjemmel i Lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50 (kml) § 15 og § 19, jf. § 22.

Dokumentasjonsvedlegget er utarbeidet av:

May Britt Håbjørg, Sivilagronom, Riksantikvaren.

Bård Langvandslien, Arkitekt, Riksantikvaren.

Kaare Stang, Jurist og filolog, Riksantikvaren.

Mette Eggen, Landskapsarkitekt, har forfattet «Del III. Beskrivelse av parken og hagene».

Thomas Overvaag Lie, Etnolog, Byantikvaren i Oslo, har forfattet Kapitlet «Ansatte og husmenn knyttet til Bogstadgodset» i del II.

Oslo, 28.11.2014

Innhold

Del I. Informasjon om eiendommene	3
Del II. Beskrivelse av området	5
Beskrivelse av området slik det oppleves i dag.....	5
Landskapet ved Bogstad.....	19
Biologisk mangfold og naturverdier	20
Historikk.....	21
Eiere av Bogstad gård	21
Gårdsanlegget ved Bogstad.....	25
Ansatte og husmenn knyttet til Bogstadgodset	36
Del III. Beskrivelse av parken og hagene	37
Parken.....	37
Hagene.....	44
Del IV. Beskrivelse av de enkelte bygningene	46
Bogstad gård - hovedbygning (fjøs, låve m.m.).....	46
Hagepaviljongen.....	49
Fiskerhytten.....	49
Portstuene	51
Portstuene - Østre og Vestre.....	52
Ishus.....	53
Stabbur	53
Murhus med fyrrom for veksthus	54
Smie	56
Gata	57
Maskinlåven	59
Gartnerbolig	60
Gartnerbolig - uthus	61
Forvalterbolig (Smiebakken)	61
Forvalterbolig – uthus	62
Jegersborg – våningshus.....	63
Jegersborg - uthus	64
Skuggen	65
Søndre Skuggen - våningshus.....	66
Søndre Skuggen - uthus.....	67

Nordre Skuggen – våningshus	68
Nordre Skuggen - uthus.....	69
Markalåven.....	70
Strømsbråten.....	71
Strømsbråten – våningshus	72
Strømsbråten - søndre uthus	73
Strømsbråten - nordre uthus.....	74
Strømsbråten – arbeiderbolig	75
Murmesterstua.....	76
Murmesterstua – våningshus	76
Murmesterstua - uthus	77
Strøm	78
Strøm – våningshus	79
Strøm – sammenbygd bryggerhus og uthus	80
Strøm - uthus.....	82
Bogstad skole.....	82
Bogstad skole - uthus	84
Del V. Kulturminnefaglig vurdering	85
Bogstad under Morten Leuch d.y.....	85
Bogstad under Peder Anker	85
Bogstad under tre generasjoner Wedel Jarlsberg.....	86
Bogstad under Nini Wedel Jarlsberg	86
Ansatte og husmenn på Bogstad.....	87
Veiene.....	87
Del VI. Lovgrunnlag.....	88
Litteraturliste.....	89

Del I. Informasjon om eiendommene

Fredningen av Bogstad gård med plasser og kulturlandskap som vist på kartet nedenfor, omfatter hele eller deler av følgende syv grunneiendommer i Oslo kommune:

- Bogstad gård, gnr/bnr 13/1
- Bogstad skole, gnr/bnr 13/3
- Større deler av gnr/bnr 13/36
- Deler av gnr/bnr 27/50
- Gnr/bnr 27/2751
- Mindre deler av gnr/bnr 27/2752
- Mindre deler av gnr/bnr 27/2753

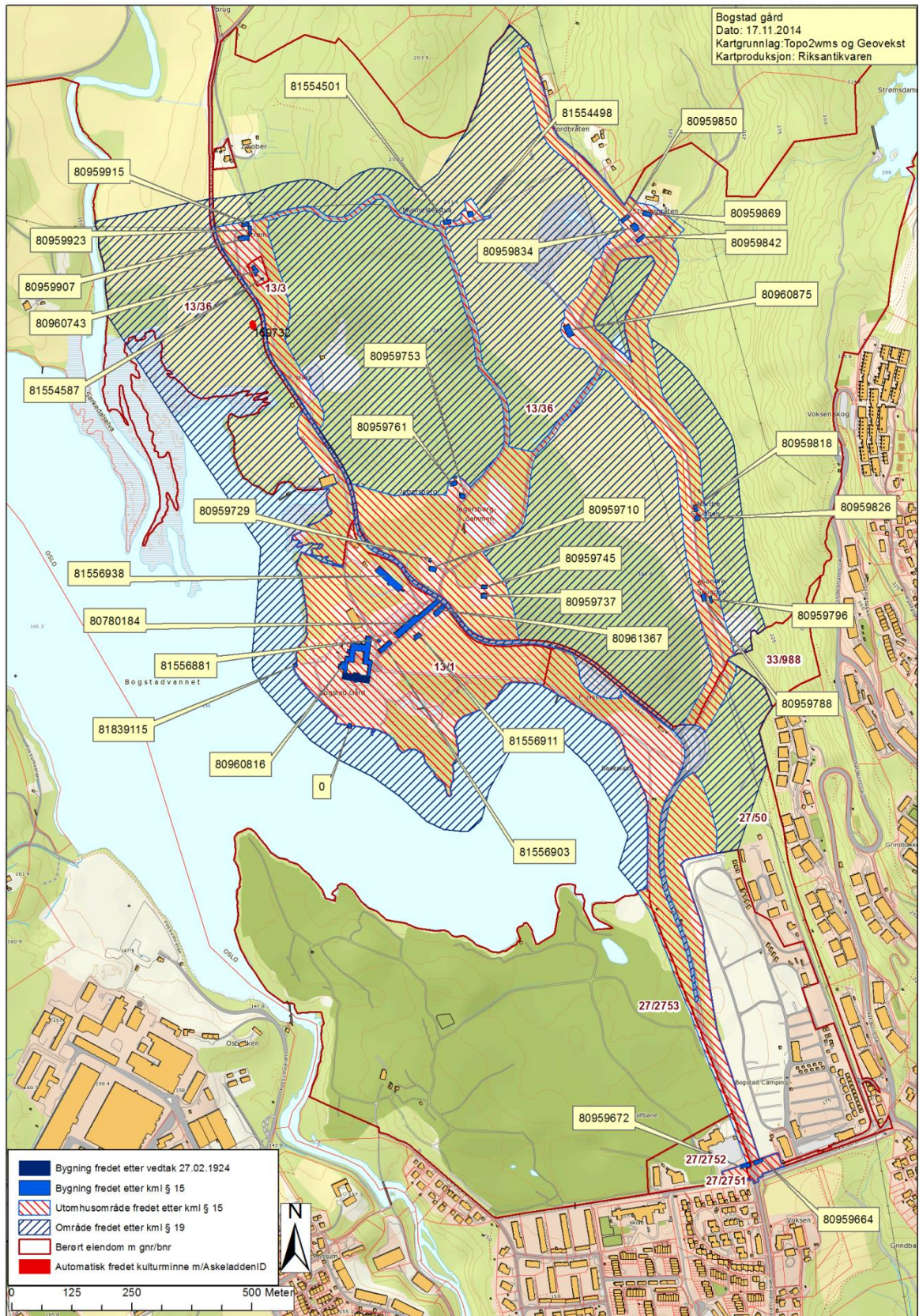
Fredningsområdet er nærmere beskrevet i del II. Parken og hagen på Bogstad gård beskrives i del III, og bygningene i del IV.

Dette dokumentet, dokumentasjonsvedlegget, kan inneholde informasjon om enkeltforhold som ikke er korrekt som følge av at det ikke har vært mulig å gjennomføre tilstrekkelige undersøkelser av alle delområder og objekter. Dokumentets primære funksjon er å dokumentere at området har nasjonal kulturminneverdi og danne beslutningsgrunnlag for vedtak om fredning etter kulturminneloven. Det innebærer at dette dokumentet ikke kan benyttes som oppslagsverk for senere saksbehandling. Kildeundersøkelser må gjennomføres.

Boligdelen av hovedbygningen på Bogstad gård ble fredet i vedtak datert 27.2.1924. Denne boligdelen er derfor ikke dokumentert og vurdert i dokumentasjonsvedlegget. Med hovedbygning menes i denne sammenheng de sammenbygde bygningene rundt tunet, bestående av hovedbygning, sidefløyer og uthusfløy.

Når det gjelder Byveien, som er omtalt i del II, er det indikasjoner på at denne veien er benyttet helt siden middelalderen. Den kan som sådan være automatisk fredet. Byveiens alder er imidlertid ikke tilstrekkelig dokumentert. Riksantikvaren velger derfor å ta deler av Byveien med i fredningen av Bogstad, slik at denne strekningen av Byveien blir permanent fredet.

På vestsiden av Sørkedalsveien, like sør for Strøm, ble det i forbindelse med registrering før anlegning av gang og sykkelsti, funnet rester av et eldre dyrkingslag. Lagene er datert til 1020-1160 e. Kr. Dette dyrkingslaget er automatisk fredet. (Se kart side 5). I tillegg er det gjort flere løsfunn i området.

Del II. Beskrivelse av området

Beskrivelse av området slik det oppleves i dag

I Oslo kommune nær byens geografiske sentrum, ligger Sørkedalen med sitt særpregede bygdemiljø. Sør i dalen ved Bogstadvannet ligger gården Bogstad. Husene er bygd på en bakkekam øst for vannet, godt tilpasset landskapet rundt. Gården består av flere bygninger rundt et lukket gårdsrom og andre enkeltbygninger som samlet danner et større gårdstun. I tillegg består anlegget av en stor landskapspark og hage sør og øst for tunet (se de tre flyfotoene fra 2013 side 6-8, og kartet på side 9).

Flyfoto fra 2013 over den sørligste delen av det fredete området, inkludert Peder Ankers plass med portstuene, gamle og nye Sørkedalsvei, «utsikten» og badeplassen.

Flyfoto fra 2013 over Bogstad gård og det fredete området.

Flyfoto fra 2013 over den nordligste delen av det fredete området.

For å komme til Bogstad kan man følge Sørkedalsveien nordvestover fra Oslo sentrum. Ved Peder Ankers plass hvor fredningsområdet begynner, ligger portstuene på hver side av Sørkedalsveien og markerer innkjørselen til det tidligere Bogstadgodset. På vestsiden av plassen står en statue av Peder Anker. Langs veien fra portstuene og nordover, mellom Bogstad camping og golfbanen til Oslo golfklubb, sto det inntil relativt nylig en allé av alm. Denne ble fjernet da trærne fikk almesyken for få år siden. Nå står stubbene av de 140 år gamle trærne igjen.

På vestsiden av veien er det anlagt et steingjerde, hovedsakelig i form av en kistemur, bestående av både rund og kantet naturstein av ulik størrelse. Steingjerdet markerer grensen for golfbanen. Sørkedalsveien, alleen, steingjerdet og noen meter areal til hver side av disse, inngår i fredningen. Steingjerdet følger Sørkedalsveien fram til delet mellom den nye og den gamle Sørkedalsveien. Fra delet følger steingjerdet den gamle Sørkedalsveien omtrent halvveis ned til badeplassen.

Også portstuene er omkranset av tilsvarende steingjerde. På enkelte strekninger, og spesielt på sørsiden av østre portstue og i søndre del av golfbanen, er steingjerdet i svært dårlig forfatning og delvis overgrodd. Også ved fotgjengerovergangen der gamle og nye Sørkedalsvei skiller lag, på østsiden av Sørkedalsveien omtrent halvveis mellom portstuene og badeplassen, ligger det steiner som kan være rester etter et steingjerde.

Peder Ankers plass med statue og portstuer. Foto: Dagfinn Rasmussen © Riksantikvaren, 2.10.2014.

Fra badeplassen og nordover følger den gamle Sørkedalsveien Bogstadvannet før den skrå oppover langs parken og inn mot hovedinngangen ved Bogstad gård. Denne strekningen kalles også «Privatveien». Langs hele østsiden av Bogstadvannet fram til badeplassen er det anlagt en forstøtning av armerte og støpte elementer med farget puss og en del tilhøgd stein med tilsvarende utseende. Det er anlagt en steintrapp ned fra gamle Sørkedalsvei til vannkanten. Nord for badeplassen fram til parken er veien kantet med tilsvarende elementer. Deler av forstøtningen er i ferd med å rase ut i Bogstadvannet.

*Bildet viser Sørkedalsveien fra portstuene og nordover. Stubber fra den gamle almealleen står langs veien.
Foto: Dagfinn Rasmussen © Riksantikvaren, 14.10.2014.*

*Forstøtningsmur på vestre side av Sørkedalsveien, ved veiskillet mellom nye og gamle Sørkedalsvei (til venstre).
Bildet til høyre viser steingjerdet ved Vestre Portstue. Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 7.5.2014.*

Nedenfor hovedbygningen på Bogstad, ved hagepaviljongen, står det i overgangen mellom land og vann en loddrett forstøtningsmur. Denne er laget av tilhogd naturstein. Fundamentet for hagepaviljongen som ligger ut i vannet, er bygd av delvis kantet bruddstein og refundamentert på en plate av betong i forbindelse med rekonstruksjon av bygningen i 2013-14.

Steintrapp fra gamle Sørkedalsvei ned til Bogstadvannet like sør for badeplassen. Langs vannet er det en kant av pussete betongelementer (til venstre). Bildet i midten viser deler av «Privatveien» fra badeplassen og nordover. Veien er kantet med elementer av pusset betong og stein. På begge sider av hagepaviljongen, i hele den gamle prydhagens bredde, finnes en forstøtningsmur langs vannkanten (til høyre). Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 7.5.2014 og 17.2.2014. Foto til høyre: Dagfinn Rasmussen © Riksantikvaren, 2.10.2014.

Den gamle Sørkedalsveien fortsetter nord for tunet på Bogstad gård, gjennom en allé ned mot bekken som renner fra Jegersborgdammen og ut i Bogstadvannet. Alleen består av ulike arter av store trær. I bunnen av bakken, i området mellom den gamle Sørkedalsveien og Maskinlåven, slynger bekken seg gjennom et sumpaktig område med høy trevegetasjon, før den renner under veien og etter hvert ut i Bogstadvannet. Også på kart over Bogstad gård fra 1867 er det tegnet inn trevegetasjon i dette området (se side 42). Veien går videre forbi Christiania Roklubs lokaler. Like nord for roklubben krysser den den nye Sørkedalsveien og fortsetter videre nordover parallelt med dagens hovedvei, forbi tidligere Bogstad skole og plassene Strøm og Zinober.

Allé fra Bogstad gård i nordvestlig retning forbi det nye fjøset (til venstre). Bildet til høyre viser bekken fra Jegersborg mellom Maskinlåven og gamle Sørkedalsvei. Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 17.2.2014.

Gamle Sørkedalsvei benyttes som gang- og sykkelvei i dag. Christiania Roklubs lokaler og Zinober inngår ikke i fredningen. Nordre grense for fredningsområdet går i øst-vestlig retning fra Sørkedalselva, like sør for Zinober og fram til Byveien.

Også langs Gamle Sørkedalsvei mellom Bogstad skole og Strøm er det anlagt et steingjerde i form av en kistemur. Gjerdet bryter av i 90-graders vinkel fra veien ved Strøm og fortsetter rett mot sørenden av uthuset.

Gamle Sørkedalsvei ved innkjøringen til parkeringsplassen ved hoppbakken, sett nordover i retning Bogstad skole (til venstre). Bildet til høyre viser steingjerdet langs gamle Sørkedalsvei. Hovedbygningen på Strøm i bakgrunnen. Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 27.3.2014.

Bogstad gård sett fra Sørkedalsveien nedenfor utsiktskollen, og utsikten mot kollen sett fra Bogstad gård («lånt utsikt»). Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 7.5.2014, og Dagfinn Rasmussen © Riksantikvaren, 2.10.2014.

Både den nye og den gamle Sørkedalsveien går på østsiden av Bogstadvannet, og videre nordover i Sørkedalen. Like ovenfor den nye Sørkedalsveien, der veien skjærer seg inn i skrånende terreng mellom Bogstad camping og badeplassen, ligger en kulle som er av stor betydning for opplevelsen av parken på Bogstad gård. Fra denne kullen, som er fredet, kan parken og hovedbygningen med Bogstadvannet og kulturlandskapet rundt sees på avstand. Sett fra Bogstad gård karakteriseres denne høyden som en «lånt utsikt».

Der den nye Sørkedalsveien passerer Bogstad gård, klemmer den seg inn mellom Gata og smia, og det utsprenge berget nedenfor de tidligere boligene for gartneren og forvalteren på Bogstad gård. Disse to boligene ligger i åssiden ovenfor gården og inngår i fredningen. Den nye Sørkedalsveien med tilhørende parkeringsplasser er den eneste asfalterte veien innenfor det foreslåtte fredningsområdet.

Et eldre veifar enn Sørkedalsveien er Byveien. Den ligger øst for den gamle og den nye Sørkedalsveien. Byveien passerer plassene Søndre Skuggen, Nordre Skuggen og Strømsbråten, som alle inngår i fredningen, og fortsetter videre nordover. Fram til like nord for Jordbråten er veien kjørbær, men videre nordover er den ikke beregnet for biltrafikk og går over til å bli en sti. På deler av strekningen langs Byveien står det mer eller mindre jevne rekker av stor bjørk. Ved Nordre Skuggen er det plantet en trerekke av lønn, muligens beregnet for lauving.

Utsikt fra boligfløyen i hovedbygningen, gjennom hagen og over lysthuset mot golfbanen på Bogstad og Fossum (til høyre i bildet). Foto: Dagfinn Rasmussen © Riksantikvaren, 2.10.2014.

Langsetter Byveien er det reist et steingjerde i form av en kistemur av noe varierende høyde og bredde. Den er bygd opp av naturstein i ulik størrelse. Steingjerdet løper fra veiskillet ved badeplassen, forbi Søndre og Nordre Skuggen fram til veiskillet sør for Mjålanddammen og videre nordover opp bakken i retning Strømsbråten. Det lange steingjerdet slutter på bakketoppen like sør for bekken ved Strømsbråten, men det står kortere steinmurer inne i tunet på Stømsbråten som kan være rester av det samme gjerdet. Nord for bekken ved Strømsbråten følger steingjerdet fortsatt den vestre siden av Byveien, forbi Strømsbråten og fram til myra nord for Jordbråten. På kortere deler av strekningen fungerer det som en forstøtningsmur. Den sørligste delen av steingjerdet fram til Søndre Skuggen er restaurert etter år 2000. Byveien med bl.a. omkringliggende areal, konstruksjoner, trekker og sentrale solitære og/eller gamle trær, inngår i fredningen.

Steingjerdet langs Byveien, sett fra Søndre Skuggen og sørover (til venstre). Bildet til høyre viser kollete/styvete lønnetrær ved Nordre Skuggen. Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 9.3.2014.

Steingjerdet langs Byveien sett fra veiskillet ved Mjålanddammen og sørover mot Nordre Skuggen (til venstre). Bildet i midten viser steingjerdet langs Byveien sett fra bakken sør for bekken ved Strømsbråten, i retning veiskillet ved Mjålanddammen. Til høyre sees en forstøtningsmur langs Byveien like nord for og sett mot Strømsbråten. Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 9.3.2014 og 27.3.2014.

Byveien går over til et tråkk nord for Jordbråten. Foto: Dagfinn Rasmussen © Riksantikvaren, 14.10.2014.

Jordbråten var også en husmannsplass under Bogstad. På Jordbråten står en stuebygning med stor autentisitet fra før år 1900, og som dermed er et svært godt eksempel på husmannsplasser i Sørkedalen, Nordmarka og generelt. Denne eiendommen ligger imidlertid utenfor området som er fredet. En separat fredning av denne stua bør vurderes på et senere tidspunkt.

Stua på Jordbråten, naboplass til Strømsbråten, slik den sto omkring år 1900. Foto: A. Lindahl.

En sidevei til Sørkedalsveien tar av ved Bogstad gård og går rett nordover mellom Forvalterboligen og Gartnerboligen, fram til Jegersborgdammen. Her deler veien seg og går videre på begge sider av dammen. Den sørligste veien ender ved Mjålanddammen. Den nordligste veien går fram til Murmesterstua. Begge veiene inngår i fredningsforslaget. Nord i

fredningsområdet, går det en vei i øst-vestlig retning. Murmesterstua ligger langs denne veien, midt mellom Strøm og Jordbråten. Veien fungerer i dag som en turvei fra Strøm til Murmesterstua og som en kombinert turvei og gårdsvei fra Murmesterstua til Byveien ved Jordbråten.

Bekkens utløp ved Mjålanddammen (til venstre). Bildet til høyre viser Jegersborgdammen med det tilrettelagte friområdet ved Jegersborg. Foto: Dagfinn Rasmussen © Riksantikvaren, 14.10.2014.

Strømsdammen ligger nord-øst for Bogstad, utenfor fredningsområdet. Fra Strømsdammen renner en bekk forbi Strømsbråten, inn i Mjålanddammen og videre til Jegersborgdammen. Fra Jegersborgdammen går bekken sør-vestover mot Bogstad gård og under den nye Sørkedalsveien ved ruinen etter en steinkonstruksjon, sannsynligvis rester av en inntaksdam. Videre går bekken under Maskinlåven nord for tunet på Bogstad gård. Den renner videre ut i Bogstadvannet litt sør for Christiania Roklubs lokaler. Bekken ligger åpen der den ikke krysser veier eller går under Maskinlåven. Ved Strømsbråten går den under en steinbro, under Strømsbråtenveien i en kulvert, under en støpt bro der den passerer Jegersborgveien og Sørkedalsveien, og under en steinbro ved gamle Sørkedalsvei. Både Mjålanddammen og Jegersborgdammen er anlagt. Jegersborgdammen driftes av Oslo kommune Vann- og avløpsetaten.

Ved Mjålanddammen er det anlagt en nyere vei, Strømsbråtenveien, som tar av fra Byveien og går til Strømsbråten via Markalåven og grustaket. Grustaket som eies og driftes av Oslo kommune, er den eneste forekomsten av naturgrus i Oslo kommune som er i drift i dag. Grusen benyttes til grusveiene i Oslos skoger. Basert på beregnede grusforekomster kan grustaket driftes som i dag fram til ca. 2050.

Demningen ved Jegersborgdammen (til venstre). Bildet til høyre viser rester av mur mellom Maskinlåven og Sørkedalsveien, mest sannsynlig en tidligere demning. Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 17.2.2014.

Bekken fra Jegersborg renner under Maskinlåven (til venstre), under gamle Sørkedalsvei like nord for tunet på Bogstad (til høyre) og videre ut i Bogstadvannet. Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 17.2.2014, og Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 17.2.2014.

Mellom Mjålanddammen og Markalåven er det funnet rester av en gammel kalkovn fra tidlig på 1800-tallet. Det er også registrert rester av automatisk fredete eldre dyrkingslag like sør for Strøm. I tillegg er det gjort flere løsfunn i området.

Området ved Jegersborgdammen, mellom dammen og boligen på vestsiden av dammen, er tilrettelagt som et friområde med benker og bord. Jegersborgdammen og området rundt ligger innenfor Skogparken som skjøttes av Bymiljøetaten i Oslo kommune. Det er utarbeidet en egen skjøtselsplan for Skogparken.

Bymiljøetaten driver i dag et allsidig landbruk på Bogstad. Samtidig driver de Bogstad gård som besøksgård. Deler av innmarka innenfor fredningsområdet, brukes også til

friluftsmål. Det gjelder bl.a. badeplassen sør for Bogstad gård og et område nord for gården mellom Bogstadvannet, Sørkedalselva og Sørkedalsveien. Det er flere turveier i området, og det kjøres opp skiløyper vinterstid. Veien fra badeplassen opp til Byveien og selve Byveien er blant de mest brukte turveiene i Oslo vest. Sør for Bogstadvannet ligger en av Norges eldste golfbaner. Selve Bogstadvannet benyttes til roing, padling og noe seiling. Både området rundt Bogstad og selve hovedgården med park og tun er tilgjengelig for besøkende, og er mye brukt hele året.

Skilt ved rester av kalkovnen n r Markalåven. Foto: Bård Langvandslie   Riksantikvaren, 26.5.2014.

Flere av bygningene ved Bogstad gård benyttes av museet *Bogstad gård* som på vegne av Norsk Folkemuseum forvalter bygningene, parken og hagen rundt tunet. Hovedbygningen og parken er de sentrale elementene i museumsanlegget. Museet har i tillegg fasiliteter for utstillinger, arrangementer og servering.

Både de gamle veifarene i Sørkedalen og veiene mellom Bogstad gård og tilhørende plasser og anlegg er mye brukt. Veien fra Sørkedalsveien opp forbi s r- og østsiden av Jegersborgdammen, Markalåven og videre til Strømsbråten, er fundamentert og dimensjonert for tyngre kjøretøy. Denne veien benyttes bl.a. til uttransport av tømmer fra nærliggende skogeiendommer. Til veien som går videre fra Strømsbråten til R dkleiva, er det knyttet bruksrett for en skogei r med eiendom som grenser til Oslo kommunes grunn.

Denne strekningen, fra Strømsbråten til Rødkleiva, ligger imidlertid utenfor fredningsområdet.

En kraftlinje som driftes av Statnett, går gjennom fredningsområdet i retning nord-sør. Den løper parallelt med Byveien over jordene ved Søndre og Nordre Skuggen og Strømsbråten.

Skøyteløpere på Bogstadvannet i 2005. Hentet fra GalleriFinn, gallerifinn.no

Landskapet ved Bogstad

Sørkedalen har en geologisk historie som har bidratt til å gi landskapet dets karakter. Geologien legger forutsetninger for og påvirker hvordan området potensielt kan brukes og utvikles. Så også på Bogstad der lokale grunnforhold og topografi legger rammer for drift av jord og skog og utnytting av geologiske ressurser som bl.a. grus. Slik sett bidrar geologien i området til de kulturhistoriske verdiene vi ser ved Bogstad i dag.

Selve berggrunnen består av vulkanske bergarter, men over denne ligger det store mengder løsmasser. Disse ble avsatt i den tidligere Sørkedalsfjorden som var et resultat av det høye havnivået etter siste istid. Avsetningene ligger i dag som terrasser i terrenget, med leire i lavtliggende deler og sand og grus høyere oppe. Innenfor fredningsområdet ligger Strømsbråten, deler av grustaket og toppen av noen få koller, på øvre marine grense på ca. 200 m over dagens havnivå. Størsteparten av fredningsområdet ligger lavere enn dette.

Under isens tilbaketrekning ble det dannet to store morenerygger. Den ene demmer opp Bogstadvannet og den andre danner ryggen mellom Strøm på østsiden av Sørkedalselva og Tangen på vestsiden. Sørkedalselva bukker seg gjennom den U-formede dalen og renner ut i Bogstadvannet. Elva fører med seg løsmasser som avsettes ved elvas utløp og bidrar til de rike våtmarkene i området.

Klimaet har vært avgjørende for hva som opp gjennom tidene har blitt dyrket på innmarka og hvilke arter som har overlevd i parken og hagene ved Bogstad. Klimatisk sett karakteriseres indre Oslofjord av varme og tørre somre og tørre og relativt kjølige vintre, et

kontinentalt klima. Lokalklimaet i Sørkedalen er imidlertid sterkt påvirket av topografien, og vekstperioden i Sørkedalen er derfor ca. 3 uker kortere enn på Blindern. Det faller også relativt mye nedbør gjennom året. Gjennomsnittlig nedbør ligger mellom 1000 og 1500 mm pr. år.

Landskapet rundt Bogstad gård innenfor fredningsområdet, er kupert. Større og mindre lapper av innmark ligger spredt mellom skogkledde koller og høydedrag. Selv om dyrkingsforholdene ikke er like gode i Sørkedalen som i andre deler av Oslo, eller i nærliggende kommuner og fylker, har det vært drevet jordbruk i Sørkedalen gjennom mange hundre år. Det er selve dalbunnen som har vært og er dyrket opp. I dag veksler vegetasjonen mellom fulldyrket åker, eng, beite, løvskog og barskog. I skrentene på østsiden av dalen finnes innslag av edelløvskog. Deler av dette kulturlandskapet er i ferd med å gro igjen. Skogsdriften har i perioder betydd mer for Sørkedølene enn driften av jorda. Skogen finner vi oppover i dalsidene og videre innover i Nordmarka.

Biologisk mangfold og naturverdier

Sørkedalen har generelt sett gode betingelser for et rikt biologisk mangfold. Dalen kan karakteriseres som variert og artsrik med godt utvalg og høy tetthet av mindre kravfulle arter i ulike organismegrupper.

Rapporten «Naturverdier i Sørkedalen» som ble utarbeidet av Stiftelsen Siste Sjanse på oppdrag fra Oslo kommune ved Friluftsetaten, beskriver Sørkedalselva, deltaet, Bogstadvannet og Bogstad gård med nærliggende områder som *viktige* og til dels *svært viktige* sett i forhold til både naturtypelokaliteter, rødlistete arter og viltlokaliteter.

I *Naturbase* er viktige naturtyper registrert. Fredningsområdet består hovedsakelig av naturtyper definert som *kulturlandskap, skog og ferskoann med våtmark*. Definerte naturverdier er knyttet både til rike skogtyper og åpne kulturlandskap.

Innenfor området som er fredet etter kulturminneloven, er det registrert 4 svært viktige naturtyper, 10 viktige naturtyper og 10 lokalt viktige naturtyper. De svært viktige naturtypene omfatter Sørkedalsvassdraget på strekningen Bogstadvannet – Sloradammen, deltaet ved Bogstadvannets innløp, Bogstadvannet, samt ei *slåttemark* i et sumpområde sørøst i Bogstadvannet.

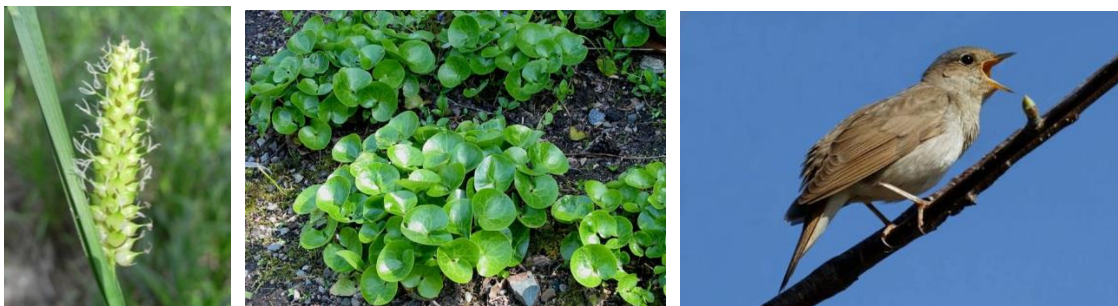
Av naturtyper definert som viktige finnes *parklandskap* ved Bogstad gård og Peder Ankers Plass, *hagemark* ved Bogstad gård, *naturbeitemark* sør for Skuggen, *rik edellauvskog* i sørøstre ende av Bogstadvannet, *dammer* ved Strømsbråten (Mjålanddammen) og Jegersborg (Jegersborgdammen), *gammel barskog* øst for Skuggen og *andre viktige forekomster* ved parkeringsplassen ved Strøm.

Lokalt viktige naturtyper som *slåttemark*, *naturbeitemark*, *hagemark*, *rik sumpskog*, *gammel barskog*, *parklandskap*, samt *store gamle trær*, er også registrert.

På Bogstad gård vokser mange gamle trær av ulike arter, både i parken, i alleene og på området for øvrig. Generelt sett blir trær viktigere for biologisk mangfold jo eldre de blir. Enkelte av lindetrærne som vokser på Bogstad, er hule, og kan derfor være av stor betydning både for flere arter av flaggermus og for enkelte sjeldne og truede insekter, jf. rapporten «Naturverdier i Sørkedalen».

Det er registrert flere rødlistete arter innenfor fredningsområdet. Av kritisk truede arter finnes ål og lomvi. Det er også funnet edelkreps, myrrikse, myrstjerneblom og granråtevedbille i området. Disse er definert som sterkt truede arter. Av nær truede arter nevnes følgende fugler: Bergirisk, dobbeltbekkasin, dvergdykker, dverglo, fiskemåke, fiskeørn, hettemåke, hønsehauk, konglebit, nattergal, sivhøne, skjeand, snadderand, storlom, storspove, strandsnipe, stær, svartand, toppdykker, tornirisk, tornskate, tårnseiler, varsler, vipe. I tillegg er, og av samme sårbarhetsgrad, karplantene blærestarr, vadderot, ask og alm, soppen rosenkjuke og insektene blodrød høstlibelle, sørlig slamdøgnflue og *Carabus cancellatus*, funnet i området.

Innenfor gruppen sårbare arter finner vi fugler som alke, bergand, lappfiskand, lerkefalk, makrellterne, rosenfink, sanglerke og vepsevåk. Dessuten er det registret karplanter som hasselurt, enghaukeskjegg, samt vannplanten firling, i tillegg til algen skjørglattkrans, soppen ospeskinn, sommerfuglen *Coleophora albella* og insektet *Orthotrichia tragetti*.

Blærestarr, hasselurt og nattergal. Bildene er hentet fra <http://www.kristvi.net/flora/B/blaerestarr.htm>, http://www.rolv.no/bilder/galleri/medplant/asar_eur.htm og <http://dinby.dk/valby-bladet/paa-jagt-efter-en-nattergal>.

Historikk

Eiere av Bogstad gård

Nedenfor er en oversikt over hvem som har eid Bogstad gård opp gjennom tidene og når de overtok gården.

Overdragelse	Eiere
Middelalder	Hovedøya cistencienserkløster
1537	Kronen
1649	Morten Lauritzen «Ugle» (d.1665) g. m. Anne Pedersdatter Heide (d. 1659)
1665	Peder Nielsen Leuch (1636-1693) g. 1) m. Anne Mortensdatter (1635-1683), g. 2) m. Alhed Johansdatter Krefting (1653-1729)
1693	Morten Pedersen Leuch (1665-1717) g. m. Karen Müller (1670-1756)
1717	Karen Leuch f. Müller (1670-1756)
1756	Morten Leuch d.y. (1732-1768) g. 1758 m. Mathia Collett (1737-1801), g. 2) m. Bernt Anker 1773
1768	Mathia Leuch f. Collett
1772	Peder Anker (1749-1824) g. m. Anna Elisabeth Cold (1749-1803)
1824	Karen Anker (1789-1849) g. m. grev Herman Wedel Jarlsberg (1779-1840)
1840	Grevinne Karen Wedel Jarlsberg f. Anker (1789-1849)
1849	Fellesboet (1849-1854)
1854	Baron Herman Wedel Jarlsberg (1818-1888) g. m. Catharine (Nini) Conradine Wilhelmine Heftye (1827-1897)
1889	Godseier Herman Wedel Jarlsberg (1851-1914) g. m. Mathilde (Mimi) Meyer (1852-1932)
1914	Nini Wedel Jarlsberg (1880-1945) g. m. Westye Parr Egeberg (1877-1959)
1945	Westye P. Egeberg i uskifte
1947	Mimi Eek (1905-1999), Lucy Høegh (1907-1992) og Karen Aall (1911-2007), alle f. Egeberg
1955	Bogstad Stiftelse

Navnet Bogstad (*Baugstadir*) antas å ha sin opprinnelse fra vikingtida eller tidligere. Det første leddet, *Bog*, kommer trolig av mannsnavnet *Baugr* og kan være navnet på rydningsmannen. Etter Svartedauden ble Bogstad benyttet som kombinert seter og utslått under Frogner, som lå under cistercienserordenens kløster på Hovedøya i Oslo. Med reformasjonen ble mesteparten av kløstergodset konfiskert av kronen og Bogstad ble da krongods.

Reformasjonen førte til at kronen overtok kirkens økonomiske maktstilling. Under kong Christian IVs regjeringstid (1588-1648) ble statsøkonomien så dårlig at kongen måtte ta opp lån hos rike borgere. Borgerskapet var en ny samfunnsgruppe som holdt til i byene. De hadde kapital, var kunnskapsrike og orientert om den europeiske samfunnsutviklingen. Krongodset ble etter hvert pantsatt til rikets voksende overklasse, bl.a. danske embetsmenn. Arvingen Fredrik III maktet ikke å innfri pantene og i 1649 ble Sørkedalen med omegn privatisert. En ny samfunnsklasse hadde begynt å gjøre seg gjeldende – de private godseierne. I løpet av 1600-tallet rådde godseierne over 70 prosent av Aker.

En stor del av det omfordelte krongodset i Sørkedalen besto av skog. Trelast var den store næringen på 1600-tallet. Samtidig kom bergverksdriften med muligheter for å drive ut jern, kobber og sølv. De økonomiske interessene flyttet seg fra jord over mot skog, elver, fosser og malmholdig fjell. Trelasthandelen og bergverksdriften, som begge krevde skogsvirke, utgjorde bærebjelken i det som skulle bli Bogstadgodset.

Trelasthandler og rådmann i Christiania Morten Lauritzen, som døde i 1665, overtok Bogstad fra kong Fredrik III i 1649. Han ble nok en gang statens långiver og fikk pantebrev med sikkerhet i en rekke andre gårder som blant annet grenset til hans allerede ervervede eiendommer. Ved kongeskjøte i 1663 kom han i besittelse av nesten hele Sørkedalen nord for Christiania, tilhørende skoger og det meste av Lysakerelvas dalføre med fosser og sagbruk. Dermed var Bogstadgodset grunnlagt.

Da Morten Lauritzen døde, ble det store godset, sagbrukene og hans øvrige eiendommer delt mellom de fem arvingene. En av døtrene giftet seg med rådmann i Christiania Peder N. Leuch (1636-1693) som etter hvert kom i besittelse av Bogstad, Vækerø, sagene og betydelige skogområder nord for Bogstad.

Forretningsmannen Morten P. Leuch d.e. (1665-1717) overtok eiendommene ved farens død. Hans kone Karen Müller (1670-1756), som ble kalt «Gamle Moer Leuch», ble tidlig enke og drev det omfattende firmaet i nær 40 år sammen med sine to sønner.

Morten og Karens barnebarn Morten Leuch d.y. (1732-1768) overtok Bogstad med godset etter farmorens død. I tillegg ervervet han Asker kirke med annekskirkene Tanum og Haslum og tilhørende skogeiendommer. Han ble den siste innen slekten Leuch på Bogstad, og kom til å spille en vesentlig rolle for gårdens istandsetting og staselige bebyggelse.

Morten Leuch d.y. giftet seg med sin kusine Mathia Collett (1737-1801). De tok til seg pleiedatteren Anna Elisabeth Cold (1749-1803) som var embetsmannsdatter og tilhørte en gammel norsk slekt. Morten Leuch oppførte kjernen i gårdsanlegget som fremdeles preger Bogstad, tidlig i 1760-årene. Familien brukte sannsynligvis Bogstad som sommerbolig og som bolig når driften av godset skulle inspiseres.

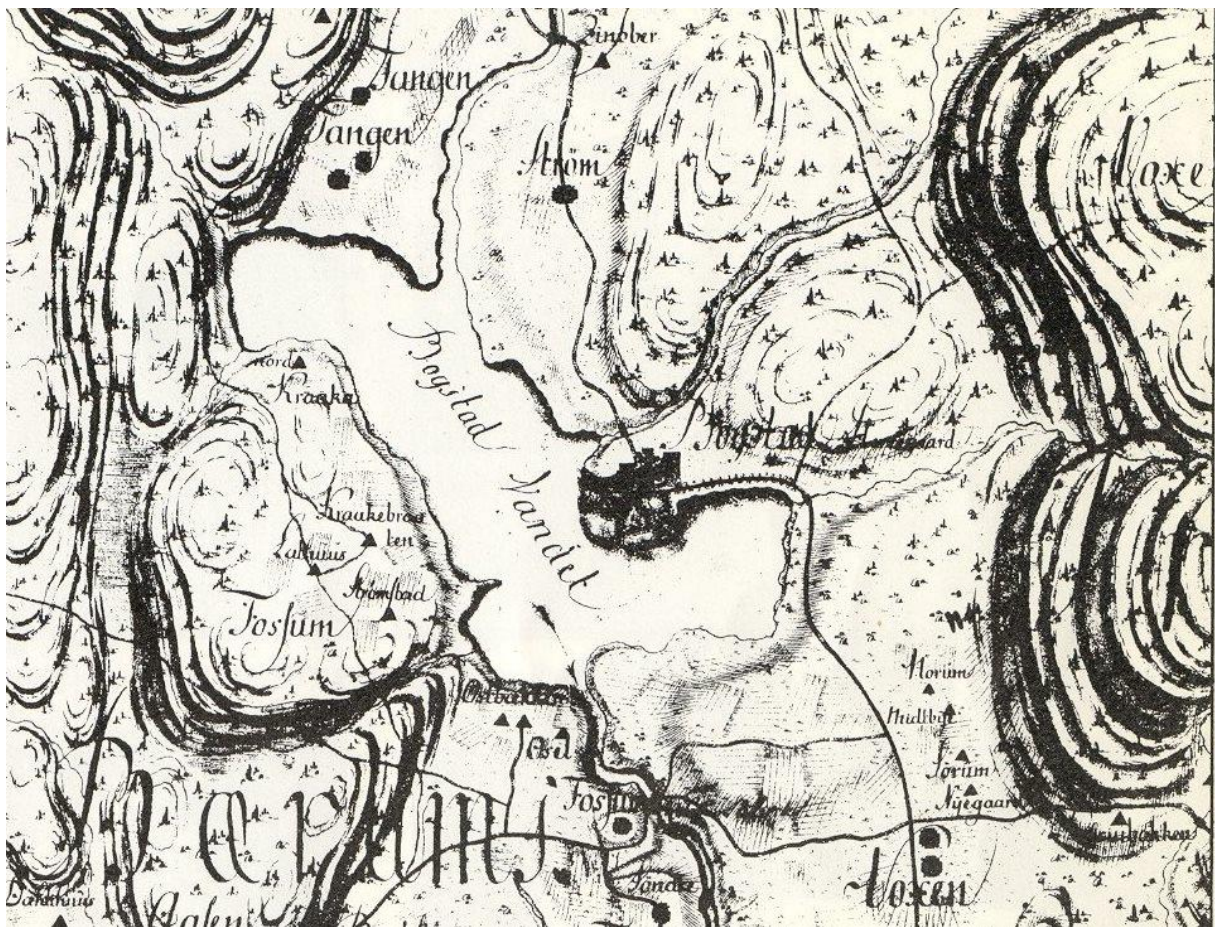
Anna Elisabeth Cold giftet seg med Peder Anker (1749-1824). Han hadde tilknytning til Bogstad gjennom sine forfedre Leuch på morens side. Peder Anker kjøpte Bogstad av Leuch d.y.s enke Mathia Collet i 1772. Anna Elisabeth og Peder tok i bruk Bogstad som sitt faste bosted. Peder Anker utvidet hovedbygningen og innredet hjemmet med kunst og møbler etter moderne europeisk smak. I likhet med andre rike unge menn i Europa hadde han fått sin utdannelse på en flerårig reise rundt i Europa, den såkalte «Grand Tour», sammen med sine tre brødre og en huslærer. Dette kom i stor grad til å påvirke hans senere virke.

Peder Anker ble utnevnt til generalkrigskommissær i 1788 og til general-veiintendant i Akershus stift i 1789. Med dette fikk han overoppsynet med alle veier i Norge. Etter Ankers planer ble det bl. a. anlagt vei over Dovre til Trondheim, fra Larvik til Kristiansand, fra Christiania over Krokskogen, ned Krokkleiva til Ringerike og over Filefjell til Lærdalsøyri. Anker kjøpte i 1791 Bærums Verk og eiendommene som hørte til. Disse grenset opp til

Bogstadgodset. Peder Anker kjøpte mye skog i Valdres, kjøpte seg inn i flere jerngruver, drev en mengde sagbruk og hadde brygger for utskipning av tømmer flere steder. Bogstad ble et politisk samlingspunkt omkring 1814, og etter at unionen med Sverige var et faktum, ble Peder Anker utnevnt til statsminister i Norge.

Anna Elisabeth og Peder Ankers datter Karen Anker (1798-1849) vokste opp som enebarn på Bogstad. Hun giftet seg med grev Herman Wedel Jarlsberg (1779-1840) og tok med seg Bogstad/Vækerø og Bærum-, Hakadal- og Moss jernverk inn i ekteskapet. Med dette ble Wedel Jarlsberg Norges største godseier. Han var også finansminister, stattholder, stortingspresident, samt stortingsmann i flere perioder etter 1814. Wedel Jarlsberg utviklet seg til å bli en av Norges fremste politikere. Grevinne Karen ble utnevnt til hoff- og overhoffmesterinne for de 3 dronningene Hedvig Elisabet, Desideria og Josefine av Sveige og Norge. Greveparet flyttet til Bogstad rundt 1814.

Deres sønn baron Herman Wedel Jarlsberg giftet seg med Catharine (Nini) Conradine Wilhelmine Heftye (1827-1897). Ved grevens død ble Bogstadgodset delt i to. Baron Herman Wedel Jarlsberg overtok Bogstad gård og ca. 8000 daa skog, mens hans bror baron Harald overtok det meste av skogen, Vækerø og jernverkene i Bærum, Hakadal og Moss.

Kart fra ca. 1800. Byantikvaren i Oslo.

Nini og Hermans eldste sønn Herman Wedel Jarlsberg overtok Bogstad i 1889 like etter baronens død. Sønnen som ble benevnt godseier, giftet seg med Mathilde (Mimi) Meyer (1852-1933). Ekteparet var stadig på reise både i Norge og rundt om i Europa, der de deltok i den mondene verdens sosiale liv. Godseieren hadde flere verv, god forretningssans og investerte klokt.

Det eneste av deres barn som nådde voksen alder, var datteren Nini (1880-1945). Hun hadde «reisende» guvernante som barn på Bogstad og gikk siden på Conradis pikeskole i Christiania. I 1904 giftet hun seg med Westye Parr Egeberg (1877-1959), og fikk døtrene Mimi (1905-1999), Lucy (1907-1992) og Karen (1911-2007). Ninis ønske var å gjøre Bogstad gård om til et museum.

I 1955 solgte arvingene til Bogstad, Mimi Eek, Lucy Høegh og Karen Aall, alle født Egeberg, størsteparten av jorda og skogen under Bogstad til Oslo kommune. Kommunen har siden drevet gårdsbruket fra Bogstads driftsbygninger. Bogstad gård med 130 daa park og annet terreng rundt gården ble gitt i gave til Bogstad Stiftelse som ble opprettet i 1955. Bogstad Stiftelse eier området som forvaltes av Norsk Folkemuseum og driftes av museet Bogstad gård.

Gårdsanlegget ved Bogstad

Før familien Leuchs tid besto bebyggelsen på Bogstad mest sannsynlig av forholdsvis små bygninger, slik det vanligvis var på norske gårder. Husene har ligget på samme bakkekam opp fra vannet hvor de fortsatt ligger. Fra familien Leuchs tid ser det ut til å ha blitt en bebyggelse preget av overklassens idealer og boligstandard. Under hovedbygningen som ligger på Bogstad gård i dag, og som ble reist omkring 1760, er det en hvelvet kjeller som sannsynligvis er fra slutten av 1600-tallet. I denne perioden ble det oppført en rekke kjente og til dels bevarte, helhvelvkjellere i Christiania.

Det var allerede anlagt et vannverk på Bogstad da Morten Leuch d.y. overtok. Dette vannverket var fremdeles i bruk, men ble kun brukt til sommervann. Leuch førte en siderenne inn til kjøkkenet i hovedbygningen. Røret ble ledet gjennom hele bygningen til «Apartementet». Det gikk også en vannrenne fra porten og ned under hovedbygningens vestre ende til havestuen. «Lemmen» midt på gårdsplassen med en kum til å vanne feet i, ble også anlagt av Morten Leuch d.y.

Mye tyder på at det helt fra Leuchs tid var utarbeidet en felles plan for gårdsanlegget med hagen. Gjennom anlegget går en hovedakse fra terrassen ved Bogstadvannet, gjennom prydhagen, hovedbygningen og gårdsplassen, og avsluttes ved et tårn med spir og fløy i fonden av gårdsplassen. På hver side av aksen er hovedanlegget symmetrisk anlagt innenfor en bestemt ramme.

Både hage og hovedbygning er en norsk variant av en europeisk fellesarkitektur. Prydanlegget på Bogstad slik Mathia Collett og Morten Leuch skapte det omkring 1760, var et barokkanlegg med innslag av rokokko, med frittstående hagepaviljonger. Det lå allerede

en terrassert parterrehage foran hovedbygningen ned mot vannet da Morten Leuch d.y. overtok gården, men den lå ikke i bygningens midtakse. Hagen til Leuch var derfor en nyskapning, gjennomført helt etter barokkens prinsipper. Terrassen ved vannet ble bygd i hagens fulle bredde med et ekstra «huk» ut i vannet som fundament for en hagepaviljong.

Det sies å være Peder Anker som introduserte den engelske landskapsstilen til Norge på 1780-tallet. Landskapsparken og de andre hagene på Bogstad sto i særklasse på denne tiden, men etterhvert kom det flere anlegg av tilsvarende art og dimensjoner også i Norge. Anker lot de to nederste terrassene i barokkhagen fra Leuchs tid fortsatt ligge i midtaksen ned mot vannet, og satte opp en hagepaviljong på fundamentet som Morten Leuch d.y. hadde bygd. Den moderne hagen i engelsk landskapsstil la han øst for den terrasserte hagen, på odden ut i vannet. Til denne odden hadde familien Leuch allerede flyttet deler av den eldste våningen på Bogstad, den såkalte Gamlestuen.

Parken grodde til under Karen Wedel Jarlsbergs tid fordi hun ønsket at parken og hagene skulle være som de var da Peder Anker levde. Etter Karens død i 1849 ble det satt i gang en omfattende opprydding med kraftig hogst og tynning i parken. Samtidig ble anlegget sterkt begrenset i pakt med gårdens nye situasjon som storgård uten gods. Gamlestuen på odden og det lille «vaskehuset» ved steinbryggen ble revet. Hagepaviljongen på fundamentet ut i vannet var tegnet inn på kartet fra 1867 men ble senere revet. Den ble rekonstruert i 2014. I dag sees terrassene som spor i terrenget.

På Ankers tid ble det dyrket mange slags grønnsaker og frukt i kjøkkenhagen, samt eksotiske frukter i veksthusene. Veksthuset, planteskolen og hagen var anlagt både til prydding og til nytte «for å innføre fremmede vekster til Norge og gjøre dem bekjente hos folk som enten ikke har sett dem i utlandet, eller ikke tror at de kan vokse så langt borte fra sin rette hjemstavn» (sitat fra Peder Anker i Hauge, 1960, s. 27).

Det var Bogstads gartner Johann Reinhold Grauer (1756-1819) som var fagmannen bak etableringen og driften av hagene og landskapsparken. Grauer sies å være den viktigste impulsgiveren for moderne jordbruk omkring Christiania på siste del av 1700-tallet.

I utlandet utviklet det seg nye og rasjonelle driftsmåter i landbruket. Peder Anker satte på slutten av 1700-tallet i gang omfattende nydyrkingsarbeider på Bogstad. Han økte selveid og forpaktet mark med ca. 600 daa. På Bogstad ble det under Peder Ankers tid dyrket ca. 1350 daa, som strakte seg fra portstuene via Fiskerodden rundt Bogstadvannet opp til Bakk og Tangen gård. Vannsyk og myrlendt jord ble forvandlet til brukbart åkerland gjennom etablering av dreneringsgrøfter. Etter at Oslo kommune kjøpte området rundt Bogstad gård, er det funnet rester av steingrøfter fra Peder Ankers tid på Markajordet som ligger ved Markalåven. Husdyrgjødsel ble fordelt på jordene, forsøk med nye kornsorter som rug, ble gjennomført, og eng av timotei ble etablert. De mange tiltakene som ble satt ut i livet for å bedre økonomien i jordbruket, ble ikke bare lønnsomme for Peder Anker, men fungerte også som eksempel for andre godseiere og bønder. Anker bidro på denne måte til viktige framskritt i norsk jordbruk.

Tørking av høy. Bogstadvannet og Bogstad gård i bakgrunnen. Bilde fra 1923. Foto hentet fra oslobilder.no

Peder Anker hadde store planer for driften av godset, og trengte mer plass enn Morten Leuch d.y.. Anker gikk derfor i gang med utvidelser av gårdsanlegget, sannsynligvis omkring 1778. Store bygningsarbeider ble satt i gang på hovedgården. Hovedbygningen ble forlenget med to like, langsgående fløyer, men anleggets symmetri ble beholdt. Gårdsplassen ble lukket slik den fortsatt er. Samtidig ble det oppført en rekke uthus langs «gata» ovenfor hovedbygningen. Stabburet fikk sitt nåværende volum. Det gamle fjøset fikk ny innredning og Morten Leuchs låve ble utvidet. I hagen ble det oppført et stort veksthus med to rom og to ovner. I tillegg nevnes i branntakst fra samme tid, en mølle med tre par kvernsteiner like ved gården. For å få bedre drikkevann ble vannverket utvidet, og byggingen av de to steindammene i åpen mur ovenfor gården, Jegersborgdammen og Strømsdammen, ble satt i gang. Vannet gikk i åpen bekk ned til Jegersborgdammen som var inntaksdam for vannledningen ned til gården. Det ble opprinnelig anvendt trerør, men i 1889 bygde godseier Wedel Jarlsberg denne ledningen om og la støpejernsrør, slik at gården fikk trykkvannsledning. I 1935 ble gårdens vannledningsnett koblet på den nye hovedledningen fra Langlivannet som gikk over Bogstads grunn. Den gamle ledningen fra 1889 var fremdeles i bruk i 1958.

Markalåven, den eneste bevarte av flere utlåver, ble sannsynligvis oppført av Peder Anker tidlig på 1800-tallet. Dessuten fikk han bygd nye hus på Strøm. De to enetasjes portstuene ved grensen mot Voksen gård ble oppført av slaggstein fra Bærums Jernverk. Ved Stubdal på Krokskogen anla Anker et jaktstott, sannsynligvis i 1784. Det ble revet i 1880.

Anker engasjerte seg også i driften av bl.a. Bærums Verk. Han gikk inn som bedriftseier og skaffet fagfolk for modernisering og rasjonalisering av driften. En del av virksomheten ble flyttet til Fossum ved utløpet av Bogstadvannet, for å komme nærmere trekullmilene og for å kunne utnytte fossen. Her ble det bygd masovn og stangjernshammer med blant annet spikerproduksjon basert på tilførsel av jern fra Bærums Verk. Et ledd i disse utbedringene var også etableringen av Ankerveien omkring år 1800.

Ankerveien krysser Sørkedalsveien (tidligere Bogstadveien) ved Peder Ankers plass. Peder Ankers plass var og er selve porten og innfarten til Bogstad gård. Sentrale akser og perspektiver ble markert ved hjelp av de to veiene, plassen og alleen fram mot gården. Selve plassen var stram og rektangulær. Den opprinnelige strukturen i dette krysset ble planlagt og etablert av Anker og er bevart fram til i dag. Krysset illustrerer Peder Ankers evner som veibygger. Veien med alleen og plassen har fremdeles et storslaget og barokt preg. Aksen og plassens form er særlig tydelig på kart fra 1938. Se nedenfor.

Utsnitt av kart fra 1938 som viser Peder Ankers plass som et stramt og rektangulært kryss med tydelige akser, der Ankerveien og Sørkedalsveien møtes.

Det første veianlegget som Peder Anker anla og som han kalte Bogstadveien, var strekningen fra Drammensveien ved Vækerø til Bogstad. Hele strekningen bortsett fra noen strekninger tilhørende Voksen gård, gikk på Ankers grunn. Veien ble påbegynt i 1785. Etter hvert ble den ført videre opp gjennom Sørkedalen. Veien var både bredere og bedre anlagt enn den gamle, med solide broer og gode grøfter. Dette var den første kjøreveien inn i Sørkedalen, og er i all hovedsak samme kjørevei med utbedringer som benyttes i dag. Det er imidlertid lagt ny vei rundt Bogstad hovedgård. Det hevdes å være straffanger og/eller fanger fra krigen 1808-1809, som bygde steingjerdene langs veien, som plantet trær i alleene og grov drenggrøftene.

*Bilde av portstuene ved Peder Ankers plass, og alleen nordover Sørkedalsveien. Bilde fra 1936.
Foto hentet fra oslobilder.no*

Før Peder Anker bygde kjørevegen, var den viktigste veien inn i Sørkedalen den store allmannaveien, også kalt Byveien. Dette er trolig den eldste veien inn i Sørkedalen - en kløvvei som var i bruk opp gjennom middelalderen. Den gikk fra Oslo, over Sørkedalen opp gjennom Langlivassdraget over Stubdal i Åsa, Norderhov og videre. Byveien, som også omtales som Østveien, gikk over Himstadjordet, på østsiden av Bogstad camping, forbi Søndre og Nordre Skuggen, Strømsbråten og Mælum. Den vestlige veien gikk forbi Bogstad skole, Strøm og Zinober. Ved Østre Lyse gikk de sammen til én vei og fortsatte til Stubdal.

For å få fram sagtømmeret fra skogeiendommene i Valdres, bygde Anker kjerraten i Åsa. Kjerraten skulle bidra til å få tømmeret over åsen og vannskillet mellom Tyrifjorden og Sørkedalsvassdraget. Fram til ca. 1950 ble alt tømmeret felt med øks og sag, og det ble transportert ut av skogen med hest til fløtningselver eller jernbane.

I årene 1770-1850 var Bogstad sentrum for en familiekrets, men også for et stort driftskonsern og for norsk politikk. Norge var på denne tiden avhengig av import av blant annet mat. Det var lite dyrkbar jord i Norge og befolkningen var spredt. Det var handelen med utlandet som skapte de norske særinteressene og bidro til at det ble dannet industrigods i Norge. Bogstad gårds jordbruk ble av underordnet betydning. Industrigodsenes virke og inntekter var knyttet til skog, vassdrag, gruver og jernverk. For å drifte et industrigods var det nødvendig med spesialkompetanse, mange gårder og bygninger. Dette førte til at mange arbeidsplasser ble skapt.

Foto: Gran, S.

Oslo byarkiv

Foto: Langberg, Esther

Oslo Museum

Til venstre: Alléen langs Sørkedalsveien med steingjerdet mellom alleen og golfbanen. 1936. Til høyre: Allé opp mot fjøset på Bogstad gård, på nordsiden av tunet. Ca. 1940. Foto hentet fra oslobilder.no

I 1820 besto Bogstadgodset av flere gårder, blant annet i daværende Aker og Bærums herred, Norderhov herred, Asker prestegjeld og i Nordmarka og Maridalen. Godsets mange gårder og husmannsplasser hadde til sammen en stor bygningsmasse. Skogen utgjorde ca. 550 000 daa. Virksomhetene som Peder Anker drev sysselsatte ca. 140 familier knyttet til Bærums jernverk, masovn og hammer på Fossum og i Maridalen. I tillegg kom 200 kullkjørere og et ukjent antall sagbruksarbeidere, malmkjørere og håndverkere. På det meste hadde Anker ca. 2500 mennesker «i sitt brød». Anker sørget for lege, fast matforsyning og dels boliger for de ansatte. Det var jordbrukere, jernverksarbeidere, gartnere, tømmerhoggere og sagbruksfolk. Dessuten drev han krambodhandel for ansatte og andre som var knyttet til hans mange virksomheter. For å begrense uttak av tømmer til husbygging ble byggstein laget av slagget fra masovnene. Uthus, hjulhus og til og med våningshus ble laget av slagstein. Eksempler fra Bogstad gård er smia og portstuene. Slaggstein som bygningsmateriale ble ikke brukt andre steder i Norge enn i områder med jernverk.

Herman og Karen Wedel Jarlsberg overtok Bogstadgodset i 1824. Wedel Jarlsbergs hovedinteresse var rikspolitikken, men han var både storgodseier, industriherre og greve av Jarlsberg, noe som krevde mye arbeid og ga stort ansvar.

Greven sies å ha vært en nøysom mann. Denne egenskapen kom godt med når det gjaldt driften av Bogstad, skogene og jernverkene. Han kjempet med dårlige tider, vanskelig avsetning for produktene og gjeld fra krisen omkring Napoleonskrigene. Problemene med matvareforsyningen under krigen overbeviste greven om at det var viktig for Norge å bli

Foto: Holland, Fritz Albrecht Grevelius

Oslo Museum

Den gamle veien vest for Bogstadvannet slik den så ut i 1936. Foto hentet fra oslobilder.no

selvforsynt med landbruksvarer. Han gjorde dermed Bogstad til et mønsterbruk. Bogstadjordene lå spredt, som de gamle rydningene de var. Det ble derfor bygd blant annet tre-fire utlåver til høyet i 1830-årene. En ny låve med vannhjulrevet treskeverk og kornheis ble satt opp i 1836. Denne låven erstattet sannsynligvis en tidligere låve med vandrevet treskeverk på samme sted, fra Ankers, muligens familien Leuchs tid. Grevens låve ble erstattet med en ny i 1870 (se nedenfor). Nye jordbruksmaskiner, bl.a. en engelsk plog, ble kjøpt inn. Av stor betydning for driften ble ansettelsen av forvalter Pettersen som eksperimenterte med nye driftsmetoder innenfor landbruket.

Greveparets ønske var at Sørkedalsgodset skulle skilles fra Bogstad når neste generasjon skulle overta. Først i 1854, 5 år etter grevinnens død, ble boet delt mellom arvingene. Bogstad med 1400 daa dyrket mark og 8000 daa skog gikk til den yngste sønnen baron Hermann Wedel Jarlsberg.

Baronen gikk umiddelbart i gang med ombyggingsarbeider. På 1850-tallet ble noen gamle driftsbygninger revet og nye oppført. Hele fjøset med forlengelsen ble oppført på nytt i to etasjer. Fjøset står fremdeles, men brukes i dag til andre formål. Baronen rev det meste av den gamle treskelåven som greven hadde satt opp og oppførte i 1870 en ny stor bygning, Maskinlåven, tvers over bekken fra Jegersborgdammen. Like ovenfor låven ble det satt opp en liten inntaksdam. Rester av denne sees fremdeles rett nedenfor Sørkedalsveien. Vannet ble ført over et vasshjul som drev et treskeverk i låven. Gartnerboligen skal også være satt opp i baronens tid.

Innhøsting av kålrot på jordet som i dag benyttes til golfbane. Bildet fra 1920. Foto hentet fra oslobilder.no

Etter at godseier Hermann Wedel Jarlsberg (1851-1914) hadde overtatt Bogstad, ble det rundt 1890 foretatt noen endringer, oppussing og modernisering av bygningene. Gårdsdriften endret seg også. I 1886 ble «lillefjøset» satt i stand, noe som ga mulighet for en betydelig økning av besetningen. Jordbruket var ikke særlig lønnsomt, men skogsdriften gikk bra.

Den daglige husholdningen på Bogstad hadde gjennom mange generasjoner vært basert på gårdens egne produkter. Frukt- og grønnsakhagen med veksthus og mistbenker var omfattende og leverte produkter både til eierfamilien og de ansatte på gården. I godseier Wedel Jarlsbergs tid ble det også dyrket frukt og grønnsaker som ble lagret i kjelleren gjennom vinteren, bl.a. løk, grønnkål, purre, ulike typer kål og gulrøtter. Det ble jevnlig fisket abbor, gjedde og noe ørret i Bogstadvannet. Ved skifte i 1854 fikk Bogstad hele fiskeretten i Bogstadvannet. Mest mulig av råvarene skulle produseres på gården. Melk ble først levert til huskunder og resten gikk til utsalgene.

Godseieren var ikke svært opptatt av gårdsdriften, men utførte likevel store utbedringer på gården i perioden 1890-1895. I 1908-1913 ble det bygd nye hus på bl.a. plassen Murmesterstua. Til Aker kommune forærte han en småskole like sør for Strøm – Bogstad skole – som ble utskilt som egen eiendom. Dersom skolen ble nedlagt, skulle tomten gå tilbake til Bogstad gård. Denne heftelsen er datert i 1913. Skolen ble nedlagt etter få år, i 1929.

Da Nini og Westye Parr Egeberg overtok Bogstad gård, fornyet de hovedbygningen både innvendig og utvendig etter planer fra arkitekt Arnstein Arneberg. Bygningen ble i 1916 moderne innredet, og fikk bl.a. sentralvarme, elektrisk lys og varmt vann.

I 1915 sto det ei smie på gården. Da bestanden av hester minket ble smia bygd om til verksted. I 1915-1916 ble det bygd ny innredning i fjøset der det ble drevet skiftefjøs, og ny forvalterbolig ved Jegersborgdammen.

Også på denne tiden var det behov for mange folk til å drive gårdsbruket og skogen. Arbeiderboligene og plass-boligene ble i 1915 ansett som gammeldagse, blant annet fordi kravene til boligstandard hadde blitt høyere. Det store huset på Strømsbråten ble bygd om fra fire til to leiligheter. Dessuten ble et nytt en og en halvetasjes hus satt opp på Strømsbråten. Dette rommet fire leiligheter. Også det store huset på Strøm ble ombygd til å romme færre enheter. Flere plasser og leiligheter ble forbedret i disse årene, så vel som stuebygningene og uthusene.

Like etter første verdenskrig ble Bogstad attraktivt som sportssted. Golfklubben leide jordene på sørsiden av Bogstadvannet allerede fra 1924. «Bogstadkameratene» som i en periode holdt hus i Bogstad skole, fikk ta i bruk Styggedalssletten i 1931, der de etablerte en friidretts-/fotballbane og en liten skibakke. Christiania Jægerklub fikk av Bogstad gård i 1924 festekontrakt på Søndre Tangen hvor paviljong og skytetårn ble satt opp. Pistolkameratene hadde en periode sin øvelsesbane i et sandtak på Bogstad og Oslo I Speidertropp ble under første verdenskrig overlatt tømmerkoiene «Ørneredet» i Høgåsen. I tillegg til dette har det blitt avholdt konkurranser i langrenn og skiskyting, og det er anlagt en lysløype over jordene ved Skuggen. På vinterstid ble isen på Bogstadvannet benyttet både av skøyteløpere og av ryttere til galopp- og hesteveddeløp. En gang ble det arrangert et internasjonalt motorløp på isen. I 1934 fikk Widerøe anlegge vinterbase for sjøflyene sine ved Bogstadvannet. Det har også vært avholdt jaktritt på jordene, og kavaleriet hadde jevnlig øvelser på Bogstad da militæret holdt hester. I dag benytter Christiania Roklub som har klubbhus like nord for Bogstad gård, Bogstadvannet til roing.

Golfspillere på Bogstad. Foto: Anders Beer Wilse, ca 1930.

Flyfoto over Bogstad, fra 1937. Foto: © Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune.

Flyfoto over Bogstad gård, fra 1937. Foto: © Plan- og bygningsetaten i Oslo kommune.

På østsiden av Bogstadvannet ble det satt av tomt til en offentlig badeplass. «Privatveien» fra badeplassen og nordvestover langs vannet er kantet med elementer av granitt og betong i farget puss lagt der av godseier Egeberg omkring 1928-1930. Sør for badeplassen er det lagt tilsvarende elementer nede ved vannkanten som et skille mellom vannet og vegskråningen. Steinene er fra Johanneskirken ved Kontraskjæret som ble revet i 1928. En trapp som nå går ned til Bogstadvannet, var i sin tid inngangstrappen til denne kirken.

Egeberg inngikk i 1937 en avtale med Løvenskiold om at høyeste regulering av Bogstadvannet ikke skulle overstige bolten – et merke som står nede ved vannet i parken.

Den gamle Sørkedalsveien langs Bogstadvannet i 1923. Før det ble lagt elementer av betong og granitt langs veien, sto det stabbesteiner på deler av strekningen. Foto hentet fra oslobilder.no

Ansatte og husmenn knyttet til Bogstadgodset

Før Bogstad kom i privat eie på 1600-tallet hadde storparten av gårdene i Sørkedalen helt siden 1300-tallet, vært eid av kirken og senere kongen. Verken kirken eller kongen maktet å drive all jorden de eide, og bønder fikk leie den jorda de hadde gitt fra seg. Leilendingene måtte betale jordeieren leie i form av jordbruksvarer, avgifter, utstyr, mannskap m.m. Ut over dette kunne de bruke inn- og utmarka til egen fortjeneste. På 1600-tallet hadde kongen behov for kapital, og flere av de store jordeiendommene kom i privat eie. I Sørkedalen var ikke jorda spesielt verdifull, men med jorda fulgte det leilendinger som var billig arbeidskraft. Leilendinger ble sett på som likeverdig med selveiende bønder. De hadde ofte livslange kontrakter som kunne gå i arv, men leilendingen kunne også risikere å bli sagt opp når det passet godseieren. Leilendingsbrukene hadde som regel mye beitemark slik at de kunne vinterføre 7-10 kuer, 8-10 sauer, en gris og en hest. Innenfor fredningsområdet er det registrert få leilendingsbruk, men Bogstad eide de fleste av gårdene i Sørkedalen, og mange av disse var leilendingsbruk.

På slutten av 1600-tallet og utover på 1700- og 1800-tallet var det befolkningsvekst. I 1687 kom det forbud mot å dele bruk som hadde mindre enn et skippund i skyld, og på Østlandet var det i tillegg liten vilje til å dele opp de store gårdene ytterligere. I stedet vokste det fram en husmannsklasse. En husmann med jord var en som leide et jordstykke som ikke var skyldsatt. Plassene var leid og aldri eid, de var små i forhold til bruket og ofte opprettet i

utmarka slik at grunneieren slapp å avstå dyrket mark. Leien var som regel en kombinasjon av penger og arbeid, og husmannen sto i et sterkt avhengighetsforhold til eieren. Husmennene sto langt svakere enn leilendingene både sosialt og økonomisk. Husmannsvesenet ble en måte å skaffe den økende befolkningen et utkomme, samtidig som bøndene nøt godt av billig arbeidskraft.

For å kunne drive en stor gård som Bogstad var godseierne avhengig av arbeidskraft, både for å drive gården, men også for å opprettholde en husholdning på et tilstrekkelig høyt nivå. Folketellinger fra 1800 og 1900-tallet viser et stort antall ansatte som bodde på gården og arbeidet som husholderske, tjenere, stuepiker, kokker m.m. i tillegg til dem som arbeidet med driften av gården. Mange av dem som arbeidet på Bogstad bodde på husmannsplassene nær gården.

I folketellingene er plassene Strøm, Strømsbråten, Murmesterstua, Jegersborg, Nedre og Øvre Skuggen og portstuene, som ligger innenfor fredningsområdet, oppført med husmenn. På plassene under Bogstad hadde mange arbeidsplikt på gården eller hadde andre yrker ved siden av som var nødvendig for driften, som f. eks. smed, sadelmaker, murmester eller melkekjører. I folketellingene er de fleste av husmennene oppført med jord, og i tellingen av 1865 er flere av plassene oppført med 1-2 kuer og i et tilfelle en hest. Det var også husmenn uten jord under Bogstad. De leide en liten plass mot avtalt pliktarbeid på gården.

Husmennene utgjorde en viktig arbeidskraftressurs. De representerte både en økende arbeidsdeling i økonomien og en større spesialisering i sysselsetningen.

Del III. Beskrivelse av parken og hagene

En viktig grunn til at Bogstad gård i dag utgjør et av de best bevarte storgårdsanleggene i Norge, er at parken og hagene fortsatt ligger der i sin fulle utstrekning som en ramme omkring bygningene mot sør og vest. *Parken* omfatter området i hellinga ned mot Bogstadvannet, sørvest for den gamle atkomstveien og tunet. *Hagene* på Bogstad har fra Peder Ankers tid ligget innenfor det trekantete arealet nordøst for atkomstveien, sør for Gata. Her lå også veksthusene. Beskrivelsen av parken og hagene er basert på Madeleine von Essens bok *Bogstad – park og hager til nytte og behag* (2009).

Parken

Før omkring 1750 eksisterte ingen sammenhengende park innenfor det området som i dag utgjør Peder Ankers landskapspark, selv om Morten Leuch d.y. hadde begynt å utvikle den søndre delen av området. Ved det gamle våningshuset på «Gamlestuodden» ble det bl.a. plantet lindetrær, som fortsatt står. Den søndre delen inneholdt i tillegg en stor kjøkkenhage og noen karpedammer.

Etter at Johann Grauer kom tilbake fra sin studiereise til England, kunne Peder Anker med hans hjelp omforme hele området etter den moderne landskapsstilens prinsipper. Denne stilarten ble utviklet i England fra 1730-årene som et bevisst brudd med barokkens geometriske og strengt tuktete former, og ble etter hvert utbredt i hele Europa. Tyskeren C.C. Hirschfelds fembindsverk *Theorie der Gartenkunst* (1. 1775, 2. 1779-85) fikk betydning for utformingen av parken på Bogstad. Hirschfeld gjengir her de toneangivende britiske teoriene og beskriver aktuell praksis. Målet var å forskjønne landskapet slik at det mest mulig etterliknet naturen. Hovedingrediensene i komposisjonen var bølgende, graskledde terrengformer, fritt voksende vegetasjon i klynger og belter, og vann i form av bekker og innsjøer, gjerne oppdemte. Disse anleggene skulle oppleves ved å ferdes gjennom dem, og et system av stier førte vandreren fra den ene utsikten til den andre. Ved velplasserte sitteplasser kom blikkfang til syne i form av tempelliknende hagepaviljonger, statuer av klassiske guder og helter eller andre installasjoner som skulle stemme sinnet til ettertanke og vise eierens dannelse og sosiale status. Vakre utsikter ble framhevet, mindre vakre skjult av vegetasjon, og grensen mellom parken og det omkringliggende landskapet ble visket ut ved hjelp av såkalte «borrowed views», lånte utsikter.

Utover på 1700-tallet endret smaken seg i retning av det romantiske, overraskende og pittoreske, som grotter, eremitthytter og kunstige ruiner. Samtidig skulle vegetasjonen være mest mulig variert. Økende import av planter fra Asia og Amerika til Europa gjorde det mulig med en enorm variasjon i form av vekslende former og farger i blomstring og bladverk.

Den nyanlagte landskapsparken på Bogstad, malt av Fredrik Petersen, kopi etter Erik Pauelsen 1788. I tillegg til den nyplantede vegetasjonen ses hageganger og en hvit bro. Tårnet på det gamle våningshuset stikker opp over den eldre vegetasjonen på Gamlestuodden. I kjøkkenhagen ved Gata ses svanehalsveksthuset med sin solfangerkonstruksjon. Foto hentet fra oslobilder.no

Peder Anker og senere Johann Grauer besøkte begge England i siste halvdel av 1700-tallet, da den romantiske landskapshagen var på moten. Likevel er parken på Bogstad nærmest klassisk i sin struktur, med de to hovedsiktaksene ut over Bogstadvannet mot sørvest og sørøst. For å gjøre plass til den nye parken ble kjøkkenhagen flyttet til nordsiden av innfartsveien. De gamle hagedammene ble integrert i siktsaksen mot sørøst i form av tre «krumgående» dammer. Sammen dannet disse tilsynelatende en slyngende kanal, brutt av en lav kaskade med bro over mellom de to nederste dammene. Den andre siktsaksen i parken omfattet midtpartiet med den gamle prydhagen foran hovedbygningen, slik at utsikten over vannet mot Fossum i vest og åsene bak ble beholdt. Ny busk- og trevegetasjon ble plantet for å ramme inn siktaksene. De åpne partiene ble tilsådd som grasbakke med spesielle grasarter. Gangveier ble anlagt for rundvandring i parken, og sitteplasser ble anlagt på utvalgte steder. Langs gangene lå her og der blomsterbed i graset.

Gamlestuodden ble forlenget med steinmasser ca. 20 m ut i vannet, trolig som en brygge for ferdsel med båt mellom odden og hagepaviljongen. Gamlestuen fikk fungere som lysthus i tillegg til hagepaviljongen. Området i nord mellom Fiskerhytten og prydhagen ble utviklet senere enn området i sør, og her fantes minst én dam for ender og fisk.

Akvarell av grev Gustaf Lewenhaupt, krigsfange på Bogstad i årene 1808-09. Løvhyttene, lindeboskettene og alleen langs østsiden av prydhagen er tydelig framstilt. Foto hentet fra oslobilder.no

Peder Anker fikk fylt igjen og sådd til de to øvre terrassene i prydhagen foran huset, men beholdt de to nedre. På Lewenhaupts akvarell ses to løvhytter, og på terrassen ved vannet klipte bosketter (eg. «liten skog») av lindetrær, som det fortsatt er 14 igjen av. Langs østsiden

av prydhagen kan det se ut til at Anker beholdt en lindeallé som Morten Leuch d.y. hadde plantet. Hvis Karen ikke endret noe i farens park, fikk alleen trolig stå helt til baron Hermans tid. Det er i dag ett lindetre igjen av alleen øverst mot hovedbygningen, trolig parkens eldste tre.

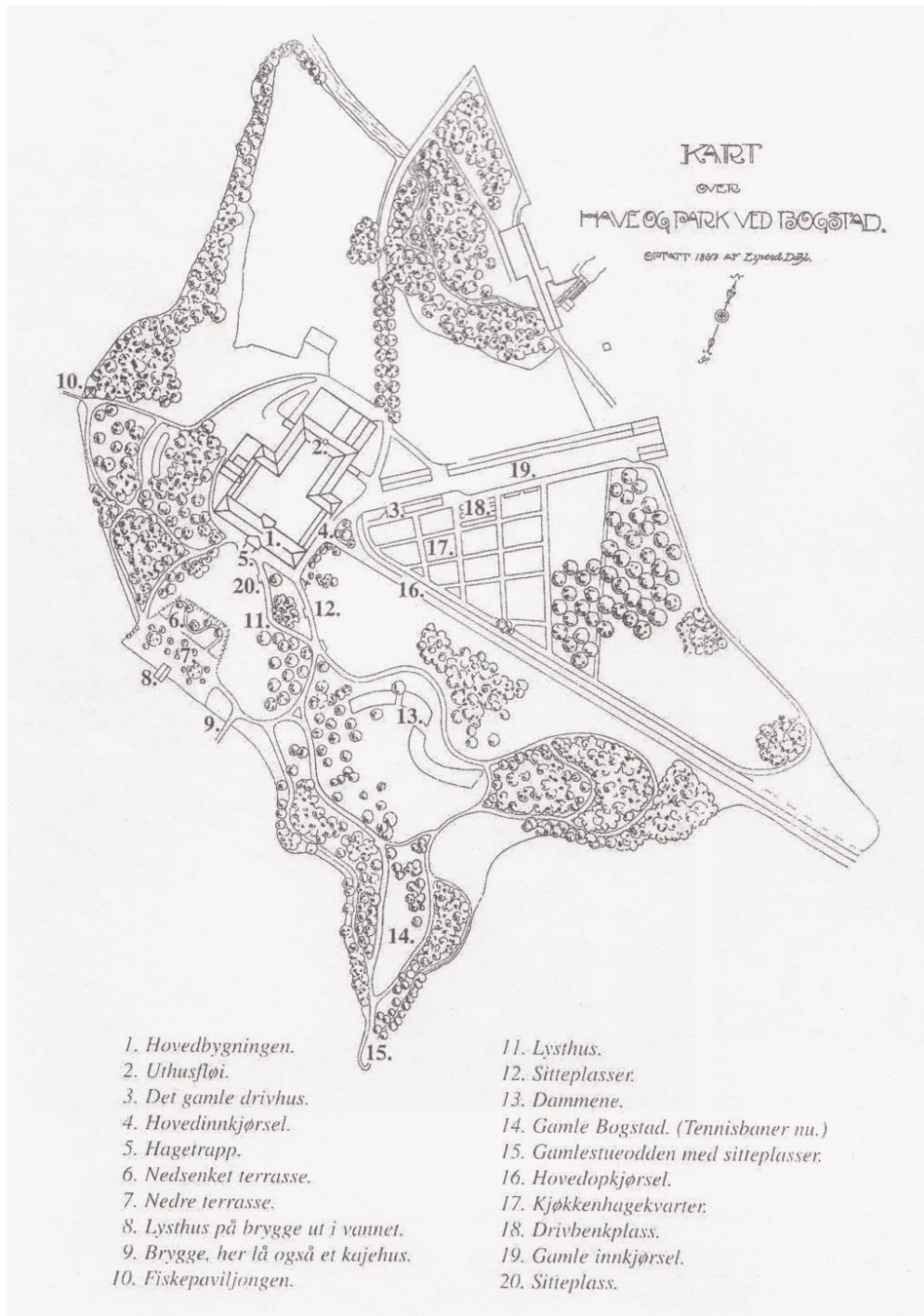

Maleriet av C.J. Fahlkrantz fra 1827 tyder på at alleen besto etter Peder Ankers død. Foto hentet fra oslobilder.no

Peder Ankers store interesse for botanikk gjenspeiles i hans planteliste fra 1792, opprinnelig skrevet til Christopher Hammer, gjenfunnet omkring 2005 i Vitenskapsselskapets bibliotek i Trondheim. Listen omfatter en rekke innførte, eksotiske arter som vokste på Bogstad, til sammen 71 lignoser (busker og trær) på friland, 70 stauder og 49 veksthusplanter. Det er hittil ikke funnet noe kart som viser hvor vekstene var plantet i parken, og det finnes heller ikke noen tilsvarende liste i Bogstad-arkivet. Beskrivelser fra fagfolk og en rekke andre gjester på Bogstad bekrefter den spektakulære plantesamlingen. En stor del av lignosene var rasktvoksende amerikanske arter som var introdusert i Europa på 1700-tallet. Mange ble plantet ikke minst for å teste deres eventuelle økonomiske verdi. Bare 4-5 av Ankers trær finnes fortsatt i landskapsparken, i tillegg til rester av urte- og grasfloraen.

Etter Peder Ankers død gjennomgikk parken flere endringer uten at den mistet sin hovedstruktur. Under gjengroingsfasen i grevinne Karens levetid gikk antakelig mange av de mindre hardføre lignosene ut, også fordi det var en periode med ekstremt kalde vintre. Etter at baron Herman Wedel Jarlsberg og familien flyttet til Bogstad i 1854, sørget han for en kraftig tynning og opprydning i vegetasjonen. Mange av de rasktvoksende trærne ville da ha nådd sin beste alder. I tillegg rustet han opp hagegangene og drenerte parken. Han plantet

også inn nye lignoser som ikke er nevnt i andre kilder, og som ikke ble innført til Europa før midten av 1800-tallet, bl.a. pyramidealm. Der Gamlestuen hadde stått, viser kartet fra 1867 at

Kart over Bogstad 1867 etter baron Hermans opprydning i parken, tegnet av Eyvind Dahl. Hovedstrukturen i Peder Ankers landskapspark med åpne og lukkede partier er beholdt. Alleen sørøst for prydhagen, vaskehuset og Gamlestuen (Gamle Bogstad) er borte. To sitteplasser og et nytt lysthus (11) er tegnet inn. M. von Essen: Bogstad – Park og hager til nytte og behag 2009.

det ble anlagt tennisbaner. Av kartet går det også fram at parkens struktur ble beholdt og forsterket, og at prydhagen foran hovedbygningen ble utviklet med en rekke nye innslag. Her viser kartet to nye sitteplasser og et lysthus, uten at disse har kunnet dokumenteres nærmere. Det ble anlagt flere blomsterbed for eksotiske planter, og det ble plantet busker og klatrevekster ved den nye hagetrappa og langs fasaden. På terrassen ved vannet fantes tre sirkulære bed med store urner på pidestaller. Terrassen var belagt med grus med en kant av gras mot vannet. Herman og Ninni satte sitt tidstypiske preg på parken, men i overensstemmelse med dens opprinnelige karakter.

Under godseier Herman og hustruen Mimis eiertid fra 1889 ble det ikke gjort større endringer i parken ut over vedlikeholdstynning. Foran hovedbygningen ble buskene og klatrevekstene fjernet på grunn av fuktighet i bygningen, trolig også enkelte trær, mens blomsterbedene ble beholdt. Etter godseierens død i 1914 ble datteren Nini eier av Bogstad, og sammen med sin mann Westye Parr Egeberg satset hun stort på forretningsmessig gartneridrift. Prydhagen ble holdt i stand, og det ble anlagt en ny tennisbane på Gamlestuodden. Plenarealet rundt hovedbygningen ble noe utvidet da det ble skaffet motorklipper. Dammene ble fylt igjen i familien Egebergs tid. Noen store, gamle trær falt i stormer. Med vanskeligere tider og mindre arbeidshjelp gikk parken inn i en ny

Ved den nye broen over «den krumgående kanal» er det plantet ut en rekke av de artene av stauder og blomstrende busker som står på Peder Ankers planteliste av 1792. Frittliggende, avrundete bed med busker i midten innrammet av stauder langs kantene var et typisk innslag i engelske landskapsarker på slutten av 1700-tallet. Foto: © Mette Eggen, 1.6.2014.

gjengroingsfase. Westye Egeberg beskrev selv parken som et «vildniss» etter at eiendommen ble overdratt til Bogstad Stiftelse i 1955.

Det var en stor overvekt av stedegen vegetasjon som bjørk og gran i parken da det omfattende forsknings- og restaureringsprosjektet for parken ble satt i gang etter år 2000. Etter arkeologiske undersøkelser i 2003 og 2004 ble sentrale elementer som «den krumgående kanal» med kaskade og bru gjenskapt. Det ble gjennomført en omfattende tynning i trebestanden og deretter en innplantning av trær, busker og stauder fra Peder Ankers tid. Der de opprinnelige artene ikke kunne skaffes eller åpenbart var for lite herdige, er det brukt så like planter som mulig. Ettersom den opprinnelige plasseringen av vekstene er ukjent, bygger planteplanen på en tolkning av struktur som vist på kart fra 1867, presten J.N. Wilses beskrivelse av parken i «Reise-Iagttagelser i nogle nordiske Lande» (1790), de interne siktlinjene og datidens praksis, slik den er kjent fra tidens hagelitteratur. Den gjenplantete vegetasjonen blir fulgt opp for å se hva som klarer seg og hva som må skiftes ut.

Som foreløpig siste fase i utviklingen av parken er Fiskerhytten restaurert, og en ny hagehagepaviljong på fundamentet til det tidligere «huket» ut i Bogstadvannet ble innviet i juni 2014. I denne sammenhengen er de resterende lindetrærne i boskettene på terrassen skåret kraftig ned til omtrent halv høyde, for både å prøve å forlenge trærnes levetid og å gjenskape proporsjonene i denne delen av anlegget.

Grasbakkene i Peder Ankers landskapsarkitektur ble tilsådd med spesielle innførte engvekster som det i dag fortsatt finnes rester av i gamle landskapsarkitekturer, bl.a. hvitfrytle (*Luzula luzuloides*), parkrapp (*Poa chaixii*) og vadderot (*Phyteuma nigrum*). I bildet til venstre ses den blomstrende hvitfrytlen under store løvtrær, og i bildet til høyre ses alle tre artene, men bare frytlen og vadderoten er i blomst. Foto: © Mette Eggen, 1.6.2014.

Planteplan for Bogstad 2006 som grunnlag for restaurering av landskapsparken og hagen. Utarbeidet av Anne Kaurin og Medeleine von Essen.

Hagene

Beliggenheten og omfanget av Peder Ankers kjøkkenhage sørøst for Gata kommer klart fram på kartet fra 1867. Dette arealet ble brukt som nyttehage siden slutten av 1780-årene, og det kom etter hvert flere generasjoner veksthus og drivbenker. Hagen ble inndelt i kvarterer som ser ut til å ha blitt beholdt så lenge det ble drevet nyttehage her, det vil si til 1950-årene. Denne hagen for frukt, bær og grønnsaker var en stor attraksjon på Bogstad, noe Peder Anker gjerne viste sine gjester på linje med andre severdigheter på gården. I Ankers tid fantes to veksthus langs «gata», vendt mot sørøst, og et svanehalsoransjeri vendt mot sør. Det var også drivbenker for blant annet meloner og ananas. Anker hadde også en planteskole for å dyrke fram og selge eller gi bort planter. Denne lå trolig også nord for innfartsveien.

I 1860-årene rev baron Herman bestefarens gamle oransjerier, med «ruter mot hagen og ryggen mot Gata», vis à vis stabburet. Det nye som ble satt opp var et forseggjort veksthus, 30 m langt og 5 m bredt, med tre avdelinger lengst sør ved Gata. Avdelingene inneholdt vinstokker, klatreroser og blomster og dekorasjonsplanter, utelukkende beregnet for herskapets behov. Oransjeriet lå i midtpartiet. I kjøkkenhagen fantes også et helt kvarter med drivbenker, og overskuddsproduksjon fra gartneriet ble solgt. Produksjonen av blomsterplanter til eget bruk ga prydhagen foran hovedbygningen et overdådig preg. Foran

veksthuset ble det også anlagt blomsterbed, og det ble satt opp plankegjerdet mellom kjøkkenhagen og «gata».

Ingen store endringer i nyttehagene ble gjort før i Nini og Westye Egebergs tid etter 1914. Baron Hermans veksthus ble revet i 1925. Tre år senere sto fire nye veksthus ferdige med totalt 1000 kvm for blomster, tomater, agurk og druer. Disse veksthusene lå vinkelrett på plankegjerdet mot Gata, mens bakmuren til det gamle veksthuset parallelt med Gata ble beholdt. Foran denne muren ble det anlagt en stauderabatt, helt i tråd med tidens engelske mote. Drivbenker med 100 vinduer var i bruk til den omfattende salgsproduksjonen som Egeberg drev til 1931. Da ble gartnerianlegget forpaktet av gartneren på Bogstad.

I dag står ingen av veksthusene igjen på Bogstad gård, bare murhuset som bl.a. omfattet fyrrom. Etter 1950-årene har hagearealet ligget som en sammenhengende grasbakke med enkelte frukttrær, etter hvert også med lekeskulpturer og benker og bord for besøkende. De senere årene er de nordøstre delene av området igjen tatt i bruk som hager til dyrking av forskjellige slags planter, anlagt og skjøttet av Unikum i samarbeid med Bymiljøetaten og Bogstad gård.

Det er ingen mangel på planteglede i de nye kjøkkenhagene som opparbeides på Bogstad, og som er forskjellige fra år til år. Slik så det ut før innhøsting på sensommeren 2013. Foto: © Mette Eggen.

Del IV. Beskrivelse av de enkelte bygningene

Bogstad gård - hovedbygning (fjøs, låve m.m.)

Bygning 80960816.

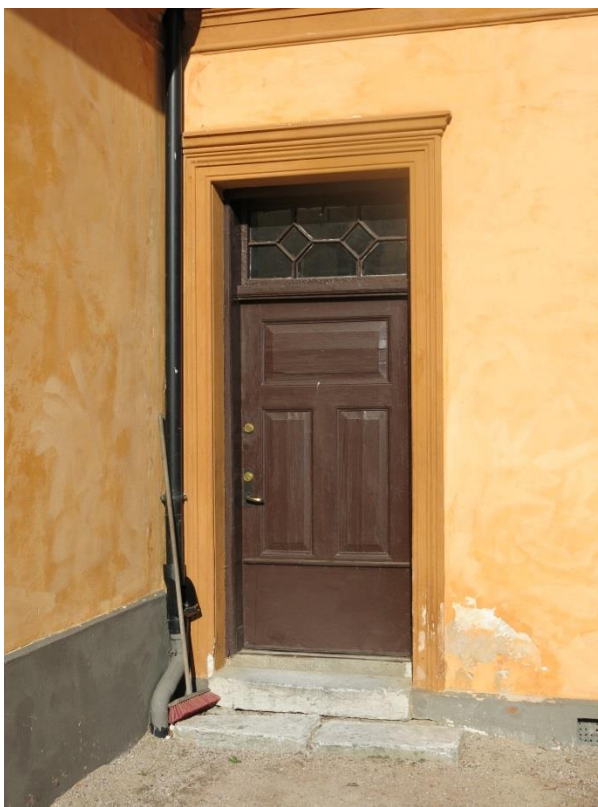
Hovedbygningen på Bogstad danner, sammen med en rekke sammenbygde bygningskropper det lukkede hovedanlegget. Rundt det lukkede gårdsrommet ligger foruten herskapets bolighus, tjenerboliger, brygger- og bakstehus, vognremisse, stall, fjøs med høyloft og det gamle hønsehuset m.m. De ulike bygningsdelene har delvis forskjellige konstruksjoner og er oppført i noe ulike materialer. Med unntak av fjøsfløyen som ligger nordover fra hovedanlegget, og er oppført i upusset tegl, framstår hovedanlegget som et samlet, pusset murkompleks. De ulike bygningskroppene i hovedanlegget har litt ulik takteking, men takene som er synlige fra ankomsten, parken og gårdsplassen er teknet med glasert taktegl. Gårdsrommet har grusdekke. Bygningsdeler som er synlige i fasadene, som for eksempel dører og vinduer, er av ulik alder, fra barokke brede en-fyllingsdører til nye glassdører satt inn på sent 1900-tall. Hovedbygningen med herskapets bolig er i all hovedsak uendret etter 1955. Vognremisse, enkelte rom for tjenerskap og arbeidsfolk, samt bryggerhuset framstår også slik det gjorde før denne delen av anlegget ble museum. Hovedkonstruksjonene er for det meste bevart i hele bygningskomplekset, men store deler av driftsbygningen ble innredet til besøksgård, museumsbutikk, selskaps- og konferanselokalelokaler på slutten av 1900-tallet.

Til tross for endringene i driftsdelen er hovedanlegget svært godt bevart og uvanlig intakt. Hovedanlegget er en unik historisk kilde i seg selv, som del av Bogstadgodset, som arkitektur og for forståelsen av norsk overklasses livsførsel fra 1700-tallet og fram til ca. 1950. Bygningene har stor opplevelses og formidlingsverdi.

Hovedbygningen på Bogstad. Foto: Anders Beer Wilse, 1916.

Hovedbygningen på Bogstad. Foto på side 48: Riksantikvaren, 1985 (øverst til venstre),
Bård Langvandlien © Riksantikvaren, 27.3.2014 (øverst til høyre)
Øvrige foto på side 48, samt foto på denne siden: Bård Langvandlien © Riksantikvaren, 27.5.2014.

Hagepaviljongen

Oppført i 2014.

Hagepaviljongen er en ny rekonstruksjon basert på funn og spor i bakken, og eldre malerier og tegninger. Den har en klassisistisk utforming med doriske søyler og pilastere, lunettvindu i gavlen og empirevinduer på langveggene. I all hovedsak er hagepaviljongen oppført etter vår tids byggemetoder med moderne konstruksjoner, materialer og detaljer som uhøvlet panel, delvis bruk av skruer, moderne dørhengsler, planglass i vinduer etc. Grunnmuren er fundamentert på betongplate. Hagepaviljongen gir imidlertid et troverdig inntrykk og er et viktig element i hagen.

Hagepaviljongen. Foto: Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 27.5.2014.

Fiskerhytten

Bygning 81839115.

Oppgis å være oppført mellom 1875 og 1900, men har eldre tømmerkjerne.

Fiskerhytten har et kvadratisk grunnplan med tømmerkjerne, sannsynligvis sinklaftet da lafteknutene ikke er synlige utvendig. Rundt tømmerkjernen løper en svalgang på alle husets fire sider. Huset står i dag på relativt små holdsteiner, som igjen står på ny betongplate. Eldre bilder viser imidlertid at nordvestre hjørne sto på en steinpilar ute i vannet. Fiskerhytten har en enkel sen-empire/ny-romansk/sveiterstilsutforming og er fargesatt i henhold til dette. Utvendig er den kledd med liggende uvanlig utformet perlestavliknende panel, stav på begge sider av panelbordet og en ca. 3 cm bred «underligger» mellom perlestavene. Taket er tekket med enkelkrum tegl. På flere gamle malerier og tegninger er Fiskerhytten vist rød, med pyramidetak. Det er ut fra disse bildene ikke mulig å fastslå med

sikkerhet om Fiskerhytten også da hadde svalganger. Fiskerhytten er i god teknisk stand etter at den ble restaurert i perioden 2013 -2014.

Fiskerhytten er autentisk i forhold til nåværende utforming, med enkelte nyere reparasjoner og nye bygningsdeler. Den har et eldre vindu mot nord, med rokokkobeslag og labankdør med rombeformet panel på utsiden og 1700-talls lås og hengsler. Døren kan være eldre enn øvrig fasadeutforming. Bruken av huset synes ikke særlig godt dokumentert eller kartlagt, men bygningen er et viktig element i parken. Den har trolig hatt både nyttefunksjon og vært et eksotisk innslag i landskapsparken.

Fiskerhytten. Foto: Byantikvaren, 1975 (øverst til venstre), og Bård Langoandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014 og 26.5.2014.

Portstuene

Portstuene - østre og vestre - er portstuene til Bogstad gård. Opprinnelig markerte portstuene inngangen til Bogstad gård, mens selve "Byveien" fra Sørkedalen gikk over Himstadjordet, dagens Bogstad Camping og forbi Skuggen og Strømsbråten. Husene er trolig oppført i Peder Ankers tid, det vil si mellom 1772 og 1824. I en artikkel fra St.Halvard 1964 antas det at tre forpaktningssavtaler mellom Bogstad og Voksen, fra 1790, 1791 og 1798 trolig foranlediget byggingen av portstuene.

Det nevnes imidlertid ingen brukere på noen plass med navn som Bogstad portstue / portstuene / portnerstuene ved manntallene 1832, 1834, 1836 eller 1843, eller i kirkebøkene. Heller ikke leilendingsoversikten til Bogstadgodset fra 1828 nevnes noen slik plass. Imidlertid finnes det et skifte på Bogstad Portstue datert 11.september 1847 etter avdøde hustru Randi Arnesdatter. Enkemann og ekteparet er i manntallet for 1843 nevnt på "Torvet" i Sørkedalen. Torvet kan vanskelig bety noe annet enn plassen foran portstuene på Bogstad. Den første sikre informasjonen om brukere på Portstuene er ellers fra manntallet 1861. Da var det 2 familier i portstuene, en på østre og en på vestre.

Fredrik Andersen og Anne Martine Kristoffersdatter var de første brukerne på Østre Portstue. De er nevnt til plassen ved manntallet 1861 og fra 1874 finnes en husmannskontrakt som Fredrik inngikk med Bogstadgodsets eier Baron Herman Wedel Jarlsberg.

Ved manntallet 1861 finner vi ekteparet Andreas Kristoffersen og Karen Olsdatter som husmannsfolk på Vestre Portstue. Andreas var sønn av Kristoffer Mathisen, som var skomaker på Bogstad mellom 1832 og 1843. Ved folketellingen 1865 var det Johannes Andersen og Maren Hermansdatter som var husmannsfolk på plassen. Maren var fra Bærum Jernverk der faren var «arbeider». Folketellingen fra 1865 viser at det da var 2 kuer, 2 sauer og 1 gris på Vestre Portstue. I tillegg dyrket de litt bygg, havre og poteter.

Portstuene, med gjerde, porter og inngang fra veien. Foto: Byantikvaren. Udatert, men antatt omkring 1935.

Portstuene - Østre og Vestre

Bygning 80959664 og 80959672.

Oppført av Peder Anker ca. 1800.

Portstuene er oppført i slaggstein og har tilnærmet kvadratisk grunnplan og helvalmet tak. De står på en svært lav natursteinsmur som er pusset. Begge portstuene har nyere tilbygg, den østre mot øst, den vestre mot vest. Elder bilder viser imidlertid at portstuene også tidlig på 1900-tallet hadde slike tilbygg, men det er grunn til å tro at disse ble revet og erstattet med nye midt på 1960-tallet. I enden av begge tilbyggene er det oppført garasjer. Takene på de opprinnelige portstuene er tekket med glasert flat teglstein som antas å være fra tidlig 1900-tall. Tilbyggene har henholdsvis enkeltkrum, glasert taktegl på den vestre portstuen og svart sementstein på østre. Vinduene i de opprinnelige stuen har samme beslag og detaljer som vinduene i tilbyggene. Det er derfor grunn til å anta at disse er samtidige. Pipene ser ut til å være ommurt over tak, men ikke samtidig. Begge har relativt store pipebeslag som trolig ikke er i henhold til opprinnelig utforming. Pipa på østre stue vurderes å være eldst. Takfoten er kledd med profilerte bord og er ikke pusset trekning.

Pussmarkeringer i fasadene inn mot Sørkedalsveien på begge portstuene viser at stuen har hatt inngang fra Sørkedalsvegen. Inngangene kan sees på eldre foto.

Portstuene framstår som godt vedlikeholdt i eksteriøret. De er svært viktige deler av anlegget og understreker gårdens sosiale posisjon, økonomiske styrke og areal. Ut over dette viser de hvor langt utenfor selve tunet og hovedanlegget byggherren anla porten og grensen for selve hovedgården. Portstuene skiller Bogstad gård fra omkringliggende eiendommer, og viser med tydelighet når man ankommer gården.

Portstuene. Foto: May Britt Håbjørg © Riksantikvaren, 7.5.2014, og Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.5.2014.

Ishus

Bygning 81556881.

Oppført mellom 1850 og 1875 (Askeladden).

Ishuset er en liten, tilnærmet kvadratisk bygning med saltak. Det er oppført som en reisverkskonstruksjon med sperretak. Huset står på en steinmur av tilhugd naturstein med spekka fuger. Taket er tekket med enkeltkrum taktegl. Fasadene har enkle sveitserstilsdetaljer, blant annet perlestavpanel av smale bord med noe ulike bredder. Hjørnekassene har avfasede hjørner. Døra, som er en labankdør, har utvendig profilert panel lagt i rombeform. Den har kraftige håndsmidde og utenpåliggende dørhengsler med historiserende utforming i gotiske forbilder.

Ishuset har ingen synlig endringer i eksteriøret. Med unntak av at sålebensbordet heller inn mot vegg, noe som tyder på råte i bunnsvilla, antas huset å være i teknisk god stand. Det har stor historiefortellende verdi, da det etter all sannsynlighet er få ishus bevart. Ishusene er også vitnesbyrd om en industrialisering av både landbruk og hushold.

Ishuset. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 26.5.2014.

Stabbur

Bygning 81556903.

Ombygd mellom 1850 og 1875 (Askeladden), men trolig kjerner fra 1700- og 1800-tallet.

Stabburet består av minst to tømmerkjerner. Bredden på de østre novkassene på langveggene viser at det ligger to lafteknuter inntil hverandre bak innkassingen. Bygningen har imidlertid en sammenhengende og ens takkonstruksjon, et sperretak med profilerte sperreender og åsener. Stabburet er kledd med ca. 20 cm bred perlestaffpanel og har ellers enkel dekor i sen empire / tidlig sveitserstil. Dører og vinduer er samtidige med øvrig utvendig kledning og detaljering. De tre trappene er hengslet på dørenes bunnkarm/dørstokk og kan heises opp foran dørene. Denne løsningen er uvanlig, men ser ut til å være samtidig med eksteriørutformingen. Taket er tekket med enkelkrum tegl. Alle stabbene under buret er murt i tegl.

Stabburet ser ikke ut til å være ombygd eller endret etter at det fikk den størrelsen, takkonstruksjonen og detaljeringen det har i dag. Det ser heller ikke ut til å ha alvorlige skader. Stabburet er en viktig og godt bevart bygning i hovedanlegget på Bogstad. Det forteller om gjenbruk av eldre bygningskropper, tilpassing til nye stil- og arkitektoniske forbilder, og det viser volumet av mat og handelsvarer som skulle håndteres.

Stabburet. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 4.6.2014 og 27.3.2014 (midtre bilde).

Murhus med fyrrom for veksthus

Bygning 81556911.

Oppført i 1928.

Eksisterende bygning er rester etter et større veksthusetanlegg, men brukes i dag som et lager. Da det veksthusanlegget vi nå ser rester av var på sitt største, besto anlegget av tre veksthus som lå sørøstover fra nåværende bygg og ett veksthus som lå nordøstover, i forlengelsen av eksisterende bygning. Detaljer som dørhengsler, dørklinke, vindushengsler og beslag var vanlige på 1920-tallet, og bekrefter at bygningen er oppført omkring 1928 av Nini og Westye Egeberg.

Den stående delen av veksthuset er oppført i plastøpt betong med sperretak. Avtrykk etter forskalingen er fortsatt synlig i fasaden. Vindus- og dørkarmer er satt rett inn i vegglivet, uten foringer eller gerikter utvendig. Utvendig har bygget spritpuss. Taket er tekket med flat taktegl, trolig fra Alna teglverk. Porten i nordre gavlvegg er restaurert og porten i søndre er rekonstruert. Bryggerpanna som står rett vest for huset, inne i dagens kaninbur og høsehus, antas å ha hatt en funksjonell tilknytning til bygget. Eldre bilder viser to høye piper. Den ene har tilhørt omtalte murhus, den andre et mindre hus lengre sørvest som nå er borte. Gjenstående murhus har blant annet hatt en gavl på veggen mot hagene.

Huset har et enkelt klassisistisk formspråk uten særlige detaljer ut over utforming av bygningsdelene. Det kan sees noen pusskader i fasaden samt noe råte nederst på døra som sitter i nordre langvegg. Ellers ser bygget ut til å være i god teknisk stand. Diverse avbildninger og fotografier viser at det har stått flere generasjoner veksthus på Bogstad fra Peder Ankers tid og utover. Eksisterende bygningsrest er eneste lett synlige spor etter den omfattende utprøvingen og produksjonen av pryd- og nytteplanter som i flere generasjoner ble drevet på Bogstad. Bygningen slik den står i dag, er ikke umiddelbart lett å forstå som del av et veksthusanlegg. Det blir dermed desto viktigere å sikre og formidle denne delen av Bogstad gårds historie.

Hagene på Bogstad gård, inkludert veksthusene, slik de så ut i 1936. Foto: Byantikoaren.

Murhus med fyrrom. Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 26.5.2014 og 27.3.2014.

Smie

Bygning 80961367.

Oppført mellom 1775 og 1800 (Askeladden).

Smia og verksteds-/garasjebygget er sammensatt av to bygningskropper. Fra øst mot vest ligger henholdsvis verksted, smie og dobbel garasje/verksted. Mot garasjens/verkstedets vestvegg er det i tillegg bygd til enda en garasje med pulttak. Denne ytterste pulttaksgarasjen inngår ikke i fredningen.

Ytterveggene i verkstedet og smia er i hovedsak murt av slaggstein med noe tegl. Garasjen mot vest oppført i tegl. Hele bygget er pusset, men slaggsteinen og konturene av dem er synlig både midt på nordveggen og på østre del av sørveggen. Huset har en sperretakskonstruksjon og taket er tekket med enkeltkrum taktegl. Pipene er pusset.

Portene i smia har synlige ramtreskonstruksjoner og diagonalstilt panel i fyllingene. De håndsmidde hengslene med nygotiske avslutninger og opprinnelige dørklinker indikerer at portene er fra sent 1800-tall, eventuelt tidlig 1900-tall. De håndsmidde hengslene i enkel historiserende stil, lunettvinduet i vestgavlen, samt det støpte gulvet med smøregrav, tilsier at garasjebygget er oppført omkring 1920.

Bygningen har noen pusskader, og enkelte takstein har falt ned. Det er behov for ettersyn og små reparasjoner, men bygningen vurderes å være i god teknisk stand. Sørkedalsveien ligger uforsvarlig høy opp mot østre gavlvegg.

Bygningen har høy kulturhistorisk verdi både ut fra konstruksjon og materialbruk, og som sjeldent bevart bygningstype ved storgårder og på gods. Smia er viktig arkitektonisk i forhold til Gata og driftsbygningene på Bogstad, og som del av det godt bevarte uthusmiljøet. Bygningen dokumenterer en av de mange og varierte arbeidsoppgavene som

måtte håndteres på godset og hvilke ulike håndverkere som var ansatt for å drifte anlegget. Slaggsteinen kommer høyst sannsynlig fra Bærums verk som en periode var en del av godset, og vitner således om utnyttelsen av ressursene som rest- og biproduktene utgjorde.

Smia. Foto: Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 26.5.2014.

Gata

Bygning 80780184.

Gata på Bogstad var opprinnelig et langt sammenbygd uthus med flere ulike funksjoner, som for eksempel høyloft og lagre. Trolig besto den også av ulike bygningskropper plassert etter hverandre. Hele gata brant i 1978, men den ble gjenoppført med et rekonstruert eksteriør i 1980. Deler av grunnmuren og en større hvelvkjeller er fortsatt bevarte rester etter bygningen som brant. Særlig er hvelvkjelleren av interesse da den antas å ha vært vinterlager for bl.a. eksotiske og lite hardføre prydpplanter. Det har ikke vært mulig å finne god og presis dokumentasjon om Gata før brannen. I dag huser Gata lokaler for blant andre en møbeltapetserer og for Unikum.

Gata i 1975. Foto: Byantikvaren.

Gata i 1975. Foto: Byantikvaren.

Gata og rester av hvelokjelleren under Gata. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 26.5.2014.

Maskinlåven

Bygning 81556938.

Oppført i 1870.

Maskinlåven på Bogstad er en usedvanlig stor tappet bindingsverkskonstruksjon. Låven er oppført i to fulle etasjer, der første etasje stedvis ligger så høyt over bakken at det dannes lagerrom under. I loftet, over de to etasjene, er det gjennomgående kjøring. Låven er kledd med justert glattkant i ulike bredder. Den er fundamentert på tørrmur som stedvis er spekket. Hele låven er tekket med enkeltkrom håndbanket taktegl. Låven er et av få bygg på Bogstad som fortsatt er malt med komposisjonsmaling, noe alle sekundære uthus av tre nok har vært tidligere. Det sitter håndsmidde hengsler på alle dører og luker.

Under låven går en murt renne av naturstein. Den er bygd for å lede vannet i bekken fra Jegersborgdammen inn i låven slik at det kunne gi kraft til drift av treskeverket, muligens også til annet maskineri. I nordre del av den lange sørvestveggen er det hull i kledningen etter sperreender. Trolig er dette spor etter et tilbygg eller overbygg på plassen foran låven. Ut over dette er det ingen synlige spor som indikerer vesentlige endringer i fasaden, heller ingen nyere åpninger. Enkelte luker i vestre langvegg er blendet eller kledde igjen.

Maskinlåven ser ut til å være stabil. Den antas å være i god teknisk stand med unntak av nordre låvebru og en del skadet og manglende takstein. Låven er et viktig kulturminne i seg selv, både fordi den har en klar og viktig funksjon i forholdt til gårdsdriften og viser satsingen i jordbruket mot slutten av 1800-tallet. Den viser også en offensiv mekanisering og effektivisering som kjennetegner tiden da låven ble oppført og eiers tro på nyvinninger og effektivt landbruk. Av det store antallet 1800-tallslåver som har ligget rundt Oslo er få bevart, og av de bevarte er mange sterkt endret og ikke lenger lesbare i forhold til opprinnelig funksjon og drift. Maskinlåven er derfor av høy kulturminneverdi både som enkeltobjekt og som del av Bogstad gård.

Maskinlåven. Foto: Byantikvaren, 1975 (til venstre) og Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014

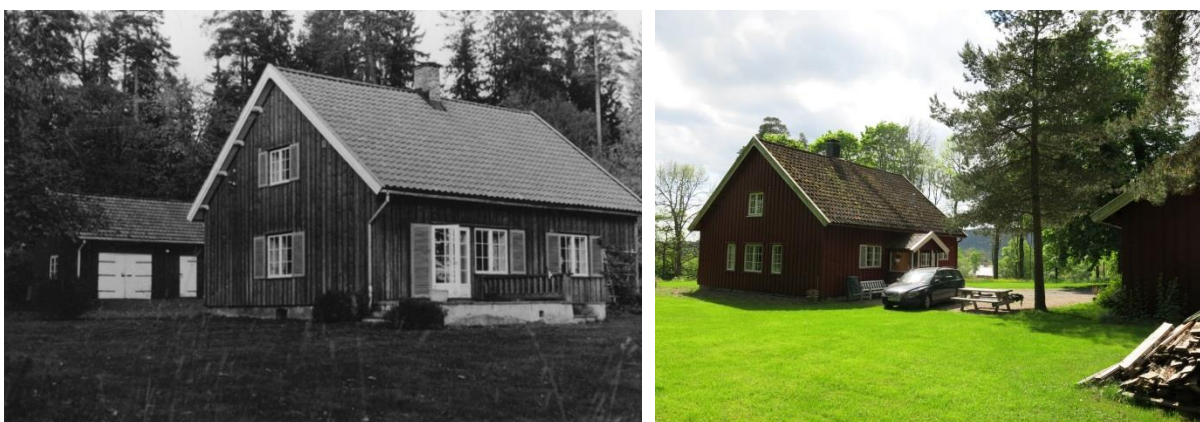
Maskinlåven. Foto: Bård Langoandslien © Riksantikvaren, 26.5.2014.

Gartnerbolig

Bygning 80959737.

Gartnerboligen er trolig et reisverksbygg, reist på en pusset mur med støpejernsvindu fra omkring 1900. Utvendig er huset kledd med justet tømmermannspanel. Det har en ny veranda på sørveggen, men denne erstatter en veranda som i henhold til fotodokumentasjon trolig er oppført på 1960-tallet. Taket er tekket med enkeltkrum taktegl. I likhet med øvrige fasadelementer er vinduene nyere, antakeligvis fra 1960-tallet. Pipa er beslått.

Gartnerboligen er i god teknisk stand. Den er viktig som del av den totale bygningsmassen på Bogstad. Boligen dokumenterer at gården hadde egen gartner, samt hvilken posisjon han og arbeidet han utførte hadde blant de ansatte ved godset.

Gartnerboligen. Foto: Byantikvaren, omkring 1970, og Bård Langoandslien © Riksantikvaren, 26.5.2014.

Gartnerbolig - uthus

Bygning 80959745.

Oppført omkring år 1900.

Uthuset ved gartnerboligen er en reisvervskonstruksjon, delvis oppført på spekket natursteinsmur. Vestre del av uthuset er i dag innredet til garasje og det er satt inn garasjedør i sørveggen. Takkonstruksjonen har kraftige åser med profilerte ender og sperrelunner. Utvendig er uthuset kledd med tømmermannspanel av grove dimensjoner, men med ulike bredder. Panelet er trolig håndhøvlet og med avfasede hjørner. Taket er tekket med enkeltkrom håndbanket taktegl. Ut fra beslag og profiler antas vinduene å være fra mellom 1930 og 1960.

Med unntak av noe råte nederst på enkelte kledningsbord, ser bygningen ut til å være i god teknisk stand. Den er kulturhistorisk viktig som del av tunet ved gartnerboligen, og vitner om at gartneren hadde egen planteproduksjon og muligens eget dyrehold.

Uthuset ved gartnerboligen. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014 og 26.5.2014.

Forvalterbolig (Smiebakken)

Bygning 80959710.

Oppført ca. 1915.

Forvalterboligen er en nyklassisistisk villa med 1700-talls barokkforbilder. Huset er oppført som en reisvervskonstruksjon på pusset grunnmur. Villaen er kledd med høvlet vekselpanel og kvaderimiterte hjørnekasser. Taket er tekket med original enkeltkrum tegl. Pipa er trolig original. Alle vinduer, med unntak av de som sitter i takarkene, er skiftet. Med unntak av vindusutskiftingen, ny inngangsdør og et lite tak over trappa, er det ikke gjort vesentlige endringer av eksteriøret.

Forvalterboligen (Smiebakken) Foto: Byantikvaren, 1975, og Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014.

Forvalterbolig – uthus

Bygning 80959729.

Oppført ca. 1915.

Uthuset ved forvalterboligen er oppført samtidig med villaen. Det har samme nyklassisistisk formspråk og samme detaljering. Huset er oppført som en reisverkskonstruksjon med høvlet vekselpanel og tak tekket med enkeltkrum taktegl. Alle vinduer og dører, samt garasjeporten, ser ut til å være fra oppføringsåret. Uthuset er uendret og i god teknisk stand. Selv om bygningen er underordnet og har en mindre viktig funksjon, er den interessant. Originale detaljer som vinduer og taktegl er bevart, i motsetning til på mange av de mindre bygningene på Bogstad hvor dette er skiftet. Uthuset gjør dessuten villaeiendommen komplett fra oppføringstiden.

Uthuset ved forvalterboligen. Foto: Byantikvaren, 1975, og Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014.

Jegersborg – våningshus

Bygning 80959753.

Våningshuset på Jegersborg er sannsynligvis en reisverkskonstruksjon. Det er ikke foretatt undersøkelser i forbindelse med fredningen, men ingen laft eller novkasser er synlige i fasaden i dag. Utvendig er huset kledd med tømmermannspanel, uhøvla over- og underligger av ulik alder, men hovedsakelig skåret på sirkelsag. Grunnmuren er av naturstein som er pusset. Taket er tekket med nyere sementstein og pipa er kledd med metallplater. Ut fra beslag og profiler på vinduene, antas disse å være fra 1950-tallet eller senere. På bygningens sørside er det satt opp en nyere veranda og satt inn en verandadør. Inngangspartiet med gang er også av nyere dato. Bygningens antas å være i god teknisk stand.

Jegersborg er interessant kulturhistorisk, primært ut fra sin funksjon som jegermesterbolig og som en av de mange ulike bygnings- og boligtypene som hører til på Bogstad.

Jegersborg. Foto: Byantikvaren, 1979, og Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 26.5.2014.

Jegersborg. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014.

Jegersborg - uthus

Bygning 80959761.

Uthuset på Jegersborg er en kompleks liten bygning med en nyere tilbygd garasje. Garasjetilbygget inngår ikke i fredningen. Huset er en reisverkskonstruksjon med kraftige åser og sperrelunner. Utvendig er huset kledd med bred tømmermannspanel av ulike dimensjoner og alder, delvis med synlig barkkant. En god del av panelet er saget på rammesag. Uthuset er tekket med nyere korrigerede takplater. Med unntak av sørvestre hjørne, som står på en tørmur av naturstein og delvis er sammenrast, står huset på holdsteiner. Vinduene i uthuset er av ulike aldre og har ulik detaljering og ulike beslag. De aller fleste antas å være gjenbrukt, men flere er synlige på eldre foto. To mindre vinduer mot vest og nord, mangler rammer.

Bygningen er relativt godt vedlikeholdt utvendig, men ligger svært lavt og bærer noe preg av manglende vedlikehold i senere tid. Bygningen er viktig som en del av plassmiljøet rundt på Bogstad, og den inngår i en sammenheng med dyrka mark og husdyrhold hos ansatte ved Bogstad. Dette bildet er det kulturhistorisk viktig å opprettholde som lesbart og lettfattelig. Bygningen er også blant de som i størst grad viser gjenbruk av eldre bygningsdeler i mindre viktige og «fine» hus, en tradisjon som for mange hus er brutt ved nyere og omfattende istandsettelser og moderniseringer.

Uthuset ved Jegersborg. Foto: Bård Langoandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014 og 26.5.2014.

Skuggen

Det er trolig beliggenheten under Voksenåsen som har gitt plassen navnet Skuggen. Det ble tidlig to plasser, Øvre og Nedre, senere kalt Nordre og Søndre¹. Selv om plassene var små bodde det ofte flere familier på hver plass. I 1843 bodde det tre familier, to husmenn og en enke, med til sammen 17 personer på Skuggen. For alle sammen - dvs. hovedpersonene og en daglønner som var inderst hos enken - er det notert kommentaren "daarlige kaar" i manntallet.

Den første sikre og kjente opplysningen om Skuggen er fra et skifte i 1817 "Bogstad i Aker, plass Skuggen". Betegnelse Nedre og Øvre Skuggen dukker opp i 1836 og er altså ikke benyttet i manntallene 1832 og 1834. Ved Bogstadgodsets leilendingsoversikt av 1828 og ved manntallet 1832 var det 2 husmenn på Skuggen, men de nevnes ikke til Nedre eller Øvre. Det gjør de i 1836.

Øvre eller Nordre Skuggen. Foto: Knut Skarland, ukjent årstall.

¹ Søndre Skuggen omtales stedvis som Nedre Skuggen, og Nordre Skuggen stedvis som Øvre Skuggen

Søndre Skuggen - våningshus

Bygning 80959788.

Oppført mellom 1900 og 1925 (Sefrak).

Våningshuset på Søndre Skuggen var opprinnelig et tømmerhus. Laftekassene er tydelig synlige på eldre fotografier. Bygningen er imidlertid bygd til og etterisolert slik at dette ikke lenger er så iøynefallende. Takkonstruksjonen var opprinnelig kraftige takstoler med solide åser. Endene på åsene er godt synlige i husets sørgavl. Utvendig er huset kledd med justert uhøvlet tømmermannspanel skåret på sirkelsag. Det opprinnelige huset og tilbyggene står på litt ulike murer, søndre som er eldst har sannsynligvis opprinnelig vært en tørrmur. Taket er kledd med nyere sementstein og pipene er ommurt, i alle fall over tak. Den nordre pipen trolig på 1960-tallet, den søndre senere. Huset har vinduer av ulik alder. Det eldste vinduet, søndre vindu på østre langvegg, ser ut til å være fra mellom 1920 og 1950. Ellers viser bilder at de fleste vinduer ble skiftet ved en større renovering av huset, trolig på 1960-tallet.

Bygningsvolumet framstår som på de eldste kjente bildene som har vært tilgjengelig. Til tross for lite autentiske materiale utvendig, oppfattes bygningen som gammel og troverdig i forhold til opprinnelig funksjon. Bygningen er et godt eksempel på hvordan de mange husmannsplassene lå fordelt utover i randsonen av godsets innmark. Våningshuset på Søndre Skuggen et viktig element i miljøet langs Byveien og i samfunnet på Bogstad.

Søndre Skuggen. Foto: Byantikvaren, udatert.

Søndre Skuggen. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 26.5.2014.

Søndre Skuggen - uthus

Bygning 80959796.

Oppført mellom 1925 og 1950 (Sefrak).

Uthuset på Søndre Skuggen er et enkelt lite reisverkshus med sperretak og utvendig kledning av glattkant. Det er delvis oppført på en grunnmur av naturstein. Vinduer og dører er av ulik alder, men sannsynligvis fra 1900-tallet. Taket er tekket med bølgeblekk. Søndre del antas å ha huset et fjøs, mens nordre del av bygningen brukes i dag som garasje.

Uthuset er noe malingslitt, og kan ha noe råte langs nord- og østveggen. Det siste er ikke tilstrekkelig undersøkt. Bygningen ser ellers ut til å stå stabilt og er kulturhistorisk viktig i forhold til å kunne lese plassen som et lite bruk med delvis selvhushold. Uthuset med sin enkle utforming, konstruksjon og materialbruk forteller også historien om hvordan brorbarten av mindre uthus på plasser og gårder rundt om i Sørkedalen og ellers i Norge ble seende ut når ressursene var begrenset og materialtilgangen knapp.

Uthus ved Søndre Skuggen. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 26.5.2014.

Nordre Skuggen – våningshus

Bygning 80959826.

Våningshuset på Nordre Skuggen er ei tømmerstue, kledd med tømmermannspanel av justerte bord skåret på sirkelsag. Novkassene er synlige i fasaden. Taket er teknet med grå sementstein og takrennene er av eldre modell med rette bend. Vinduene er sannsynligvis fra 1950-tallet. Husert står på en pusset og malt natursteinsmur. Taket har kraftig åsender, uten profiler, men med avrundede avslutninger. Sperrelunnene er skåret rett av uten noen form for bearbeiding eller dekor. Huset har fått en nyere veranda og verandadør på sørveggen. Bygningen antas å være i god teknisk stand.

Våningshuset på Nordre Skuggen er et av de best bevarte små bolighusene på Bogstad. Selv om kledning og vinduer er skiftet, er volumet intakt og bygningen er godt lesbar. Miljøet på Nordre Skuggen er også blant de flotteste husmannsmiljøene på Bogstad. Forholdet mellom bygningene, den dyrka marka med åsryggen bak og Byveien foran, gir et tilforlatelig og vakkert bilde som samtidig er historiefortellende, autentisk og visuelt tiltalende.

Nordre Skuggen. Foto: Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 23.5.2014.

Nordre Skuggen. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 26.5.2014.

Nordre Skuggen - uthus

Bygning 80959818.

Uthuset er oppført som en tappet reisverkskonstruksjon på natursteinspillarer. Takkonstruksjonen er synlig i fasaden med sine uprofilerte, men avrundede ender på åser og sperrelunner. Utvendig er huset kledd med kraftig bredt tømmermannspanel av bord, skåret på rammesag. Taket er tekket med enkeltkrum taktegl, delvis håndbanket og delvis maskinprodusert. Hengslene på dørene og lemmene mellom pilarene under huset er håndsmidde. I sørveggen sitter en nyere tofløyet garasjeport. Vinduene på nordveggen er fra midten av 1900-tallet. Uthuset ser ut til å være i god teknisk stand til tross for enkelte skadde takstein og mønepanner.

Det er av høy kulturhistorisk verdi at uthusene på Skuggen er bevart, slik som tilsvarende bygninger på de andre Bogstadplassene. Uthusene dokumenterer at livet og kårene på plassene ikke bare var basert på arbeid for godseieren, men også selvberging med plantedyrking og husdyrhold. Ut fra eldre foto kan man se at det har stått flere uthus på Nordre Skuggen. For kulturmiljøet på selve plassen og på godset i stort, er det svært viktig at uthuset på Nordre Skuggen bevares og ikke bygges om slik at muligheten for å oppfatte opprinnelig funksjon svekkes.

Uthus ved Nordre Skuggen. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014 og 26.5.2014.

Markalåven

Bygning 80960875.

Oppført mellom 1800 og 1825.

Markalåven tilskrives Peder Anker. Den er oppført på natursteinspilarer som et tappet reisverksbygg med laftet valmtak. Utvendig er den kledd med grove bakonsbord i ulike lengder, skilt med horisontale vannbord og utenpåliggende horisontale bord. Alle dører, porter og luker har håndsmidde hengsler og beslag. Taket er tekket med enkeltkrum håndbanket taktegl. I dag er Markalåven i god stand, men da den ble restaurert på 1970-tallet hadde forfallet kommet relativt langt. Bogstad har i tillegg til Markalåven hatt ulåver på det arealet som i dag er Bogstad golfklubb og der Bogstad Camping ligger. Låven på golfbanen ble bygget om til klubbhus for golfklubben. I dag er begge disse låvene revet.

Markalåven er et unikt bygg i seg selv, både som konstruksjon, i forhold til autentisitet, som kanskje eneste bevarte utlåve i Oslo området, og som kjent sted i Bogstadmarka. Markalåven er en viktig dokumentasjon på hvordan innmarka på Bogstad ble drevet, og hvordan høyet ble lageret utenfor hovedgården utover høsten og vinteren. Markalåven er svært viktig for kulturmiljøet ved Bogstad både som kilde til kunnskap og opplevele.

Markalåven. Foto: Byantikvaren, 1959, og Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 27.3.2014 og 27.5.2014.

Strømsbråten

Navnet er dannet av gården Strøm. Bråte i gårdsnavn betyr som oftest at plassen er ryddet ved bråtebrann. Strøm var Bogstadeid allerede da Strømsbråten ble etablert og det er derfor kanskje mer korrekt å plassere Strømsbråten under Bogstad enn under Strøm. Plassen ble først utskilt fra Bogstad i 1903. Det er usikkert hvor gammel plassen er, men navnet Strømsbråten dukker første gang opp i kildene i 1817 da det er skifte etter smeden Ole Pedersen på "Bogstad i vestre Aker, plass Strømsbråten".

Strømsbråten – våningshus

Bygning 80959834.

Huset er opprinnelig oppført som bolig for fire familier, men ble bygd om til to leiligheter omkring 1915. Huset har en tømmerkonstruksjon som utvendig er kledd med justert, uhøvlet tømmermannspanel, muligens er den også etterisolert utvendig. Novkassene er synlige i fasaden. Huset står på en konisk mur av naturstein. Stedvis er muren reparert med betong og den er pusset i nyere tid. Våningshuset har et åstak med synlige åsender på gavlveggene, avsluttet med hugde avsmalinger. Vinduene er fra andre halvdel av 1900-tallet og verandaene foran inngangspartiet, samt inngangsdørene, fra sent 1900-tall, eventuelt fra tidlig på 2000-tallet.

På den nordre gavlveggen er det laget en ny døråpning og oppført en veranda. Dette er noe uheldig i forhold til opplevelsen av det lukkede kompakte bygningsvolumet. Tak er tekket med rød sementstein, har kraftige snøfangere og trinn for feier. Pipene er ommurte i nyere tid.

Volum, vindusplassering og arkitektonisk uttrykk framstår som på de eldste bildene som er funnet, og de er sannsynligvis lite endret. Til tross for de lite autentiske materialene utvendig, oppfattes bygningen som gammel og troverdig i forhold til opprinnelig funksjon og utforming. Muligens er den oppført i Peder Ankers tid, men dette er ikke dokumentert. I tilfelle er den en viktig dokumentasjon for den ekspansive og solide nærings- og godsutviklingen han sto for. Er bygningen oppført etter Peder Ankers tid gir den uansett et enkelt lesbart bilde av antallet arbeidere som var ansatt på gården og tett knyttet opp til driften. Bygningen er et godt eksempel på hvordan godseiere ivaretok og integrerte arbeiderboliger i anleggene sine, ikke bare rent funksjonsmessig og sosialt, men også arkitektonisk og bygningstypologisk. Våningshuset er et viktig element i miljøet på Strømsbråten, et helt lite arbeidersamfunn i seg selv der det til tider har bodd åtte eller flere familier.

Strømsbråten. Foto: Byantikvaren, 1953.

Strømsbråten. Foto: Byantikvaren, 1953 (øverst til venstre), og Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 27.5.2014.

Strømsbråten - søndre uthus

Bygning 80959842.

Oppført før 1937 (referanse: flyfoto fra Widerøe).

Det søndre uthuset på Strømsbråten er en langsmal bygningskropp med vinduer på nordre langfasade og doble dører på sørfasaden. Huset står på holdsteiner, natursteinspilastre, tørrmur og et par støpte pilastre mot vest og sør. Det er oppført som en tappet reisverkskonstruksjon med takstoler der endene på åser og sperrelunner ikke har profiler, men en enkel hogde avsmalning. Alle portene på sørveggen er fra 1900-tallet og har maskinproduserte hengsler. De er sannsynligvis satt inn etter at det ble vanlig med personbil og behovet for garasjer oppsto. Alle vinduene er fra sent på 1900-tallet. Utvendig er uthuset kledd med bred tømmermannspanel i varierende bredder. Mange bord har synlig barkkant og en del er bakonsbord. Det meste ser ut til å være skåret på rammesag. Taket er tekket med enkeltkrum håndslått taktegl. Det er noe råte nederst på øst- og nordveggen og enkelte

takstein er ute av posisjon eller skadet. Bortsett fra dette ser uthuset ut til å være i god teknisk stand.

Som for de andre Bogstadplassene er det av høy kulturhistorisk verdi at uthusene er bevart. De dokumenterer at livet og kårene på plassene ikke bare var basert på arbeid for godseieren, men også selvberging med plantedyrking og husdyrhold. For kulturmiljøet på Strømsbråten og på Bogstadgodset som helhet, er det svært viktig at uthusene bevares og ikke bygges om slik at muligheten for å oppfatte opprinnelig funksjon, utseende og materialbruk, ikke svekkes.

Søndre uthus på Strømsbråten. Foto Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.5.2014.

Strømsbråten - nordre uthus

Bygning 80959850.

Oppført før 1937 (referanse: flyfoto fra Widerøe).

Det nordre uthuset på Strømsbråten er i likhet med det søndre, en langsmal bygningskropp. Uthuset har fire dører på sørveggen, mot våningshuset, og en kjøreport på østre gavlvegg mot Byveien. Huset står delvis på holdsteiner og delvis på tørrmur. Det er oppført som en tappet reisverkskonstruksjon med takstoler der endene på åser og sperrelunner er uten profiler, men har en hogd avsmalning. Uthuset er kledd med bred, ujustert, delvis ukanta bord, hovedsakelig spikret med håndsmidd spiker. Det meste av panelet ser ut til å være skåret på rammesag. Taket er tekket med enkeltkrum håndslått taktegl. Uthuset ser ut til å være i relativt god teknisk stand, men har noe råte nederst på panelet. Det ligger stedvis lavt over terrenget og enkelte takstein mangler, er sprukket eller ligger ute av posisjon.

Som for de andre Bogstadplassene er det av høy kulturhistorisk verdi at uthusene er bevart. De dokumenterer at livet og kårene på plassene ikke bare var basert på arbeid for godseieren, men også selvberging med dyrking og husdyrhold. Det nordre uthuset på

Strømsbråten avslører også med sine fire inngangsdører at det har vært uthus for flere familier med selvstendige hushold. For kulturmiljøet på Strømsbråten og på Bogstadgodset som helhet, er det svært viktig at uthusene bevares og ikke bygges om, slik at muligheten for å oppfatte opprinnelig funksjon, utseende og materialbruk, ikke svekkes. Det nordre uthuset på Strømsbråten er av de uthusene på plassene under Bogstad som er minst endret i løpet av 1900-tallet.

Nordre uthus på Strømsbråten. Foto: Bård Langoandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014 og 27.5.2014.

Strømsbråten – arbeiderbolig

Bygning 80959869.

Oppført i 1917, om- og påbygd på 1960-tallet.

Arbeiderboligen på Strøm ble oppført som bolig for fire familier i 1917. På 1960-tallet ble den bygd på og totalrestaurert til det utseende den har i dag. Bygningen er en reisverkskonstruksjon kledd med justert uhøvla tømmermannspanel. Taket er tekket med flat tegl fra Alna teglverk. Huset står på en pusset grunnmur med kjellervinder fra byggeåret 1917. Pipene er fra 1960-tallsombyggingen. Foran inngangsdørene på husets nordside er det små tak på jernsøyler. Disse takene er tekket med takpapp.

Med unntak av kjellervinduene er det ingen detaljer i fasaden, eller i volumet, som viser at bygningen er oppført så tidlig som 1917. Bygningen ser ut til å være i akseptabelt god stand, men trenger vedlikehold og ettersyn. Selv om bygningsvolumet og fasadedetaljene er endret, er bygningen viktig som en del av bygningsmassen tilknyttet Bogstad gård. Den gir et godt og enkelt lesbart bilde av antallet arbeidere som var ansatt på gården og tett knyttet opp til driften. Den er også et viktig element i miljøet på Strømsbråten, et helt lite arbeidersamfunn i seg selv der det til tider har bodd 8 eller flere familier.

Arbeiderboligen på Strømsbråten. Foto: Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 27.3.2014.

Murmesterstua

Ved leilendingsoversikten til Bogstadgodset fra 1828 finnes en "plads uten navn" hvor brukeren allikevel er navngitt. Det var Erik Evensen, som fra 1832 til 1843 var husmann på nettopp Murmesterstuen. Det er med andre ord trolig at den navnløse plassen i 1828 er den senere plassen Murmesterstuen og at Erik Evensen var første bruker på plassen. I 1832 var det også en annen husmannsfamilie på Murmesterstua, de var Erik Evensen foreldre.

Murmesterstua – våningshus

Bygning 81554498.

Oppført mellom 1908 og 1913 (referanse: «Sørkedalen» av Beate Muri).

Våningshuset på Murmesterstua er et reisverkshus på ringmur av spekket råkoppstein. På sørveggen i grunnmuren sitter det rammer fra støpejernsvinduer. Det nyere inngangspartiet står på betongmur. Husets takkonstruksjon viser en enkel sveitserstilsdetaljerings på sperre- og åsander. De høysittende hanebjelkene på begge gavlfasadene er også rester av den opprinnelige eksteriørutforming. Utvendig er huset i dag kledd med uhøvla tømmermannspanel og taket er tekket med svart sementstein. Den nyere pipa er pusset. Takrennene har «rette bend», noe som indikerer at de er fra før 1970. Vinduene er fra andre halvdel av 1900-tallet

Huset ser ut til å være i teknisk god stand. Bygningens hovedvolum er autentisk, men få detaljer i fasaden er gamle. Husets karakter er vesentlig endret i forhold til opprinnelig arkitektoniske uttrykk og detaljering. Tross endringene i utseende er bygningen og tunet fortsatt lesbart som en mindre plass under Bogstad og derfor en viktig kilde for den kultur- og sosialhistoriske forståelsen av godset som bedrift og for de ansattes kår.

Murmesterstua. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014 og 27.5.2014.

Murmesterstua - uthus

Bygning 81554501.

Oppført mellom 1900 og 1925 (Sefrak).

Uthuset ved Murmesterstua er oppført i tappet bindingsverk og står på natursteinspilarer. Takkonstruksjonen har synlige avrundede åser og sperrelunner i justerte dimensjoner. Utvendig er uthuset kledd med bred uhøvla tømmermannspanel av ulik alder. Mesteparten er sagd på rammesag og store deler av panelet har synlig barkkant. I søndre langvegg er det satt inn nyere garasjeporter. I den samme veggen sitter det en nyere dør, men muligens i en eldre døråpning. Taket er tekket med svarte korrugerte takplater. Vinduet i østre gavlvegg har delvis gjenbrukte og håndsmidde beslag. Uthuset har flere lag rødmaling med noe ulik farge. Innerste synlige lag er en komposisjonsmaling.

Bygningen ligger lavt i terrenget, særlig gjelder dette østveggen. Med unntak av litt råte nederst på panelet er bygget i god teknisk stand. I likhet med de andre litt anonyme uthusene på plassene under Bogstad, er også dette uthuset viktig i forhold til å dokumentere, forstå og oppfatte Murmesterstua og vilkårene de som bodde der levde under. Det sosialhistoriske aspektet ville blitt vanskeligere å lese, og bygningsstrukturen og bygningshierarkiet ville tape mye på, om disse bygningene ble revet eller bygd om så mye at opprinnelig funksjon og utforming ikke lenger er fattbar.

Uthuset på Murmesterstua. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.5.2014.

Strøm

Hvor gammel gården Strøm kan være er vanskelig å si, men navnet er usammensatt og antakelig fra før 1350. I en landskattoversikt for 1621 står det at "Boye Fredrichsßen" betaler full skatt av "Strømb øde". Strøm var på 1600- og 1700-tallet således en "viktigere" gård enn den er i dag. Sammen med nabogården Tangen, Røa, Tømte-Brenna, Ringerike og Aamodt, var Strøm de eneste "ødegårdene" i Sørkedalen. Det framkommer bl.a. av manntallene fra 1663/64, 1666 og 1762. De fleste av Sørkedalsgårdene var "rydningsplasser", en betegnelse brukt om den laveste gårdsskatteklassen, opprinnelig fritatt for skatt. Ødegårder var nivået over, kvart skatt. Bogstad var halvgård og Voksen var fullgård.

Ifølge matrikkelen fra 1723 var det en oppsitter og ingen husmenn på Strøm. Samme år var fyrehodet; 1 hest, 5 kreaturer, 4 sauer og 2 geiter. I 1762 bodde det 1 leilendingsfamilie og 1 husmannsfamilie på Strøm. I husmannstillingen fra 1771 nevnes gården, men uten husmannsplasser. Ved folketellingen 1801 er ikke Strøm nevnt, men nabogården Tangen er gjort til hovedgård i området med hele 11 husmannsplasser. Dette var ikke den reelle situasjonen fordi oppsitterne på både Strøm og Tangen var leilendinger under Bogstadgodset.

Ved folketellingen 1865 var situasjonen en helt annen. Da listes det hele 10 husmannsplasser under Strøm. Som i 1801 er dette en meget kunstig inndeling, og det er ingen grunn til å anse Strøm som en storgård av denne grunn. Bogstadgodset eide fortsatt både Strøm, Tangen og de andre berørte plassene.

I 1875 lister manntallet to plasser på Strøm, dvs. to brukere på gården. Til sammen hadde de to husholdene bare 1 gris og 2 kuer og 1 sau. Åpenbart var Strøm i 1875 en mye mindre og helt annen gård enn den hadde vært 100 - 150 år tidligere.

Strøm – våningshus

Bygning 80959907.

Oppført ca. 1930.

Våningshuset på Strøm er en tømmerbygning, opprinnelig oppført som bolig for fire familier. Huset står på en pusset grunnmur, trolig av naturstein, som smaler av opp mot tømmerkassen. Utvendig er bygningen kledd med tømmermanspanel av justerte bredder. Huset har koplede vinduer, som i likhet med resten av eksteriøret trolig er fra 1960-tallet. Ytterdøra er nyere. De to pipene er av tegl, men av noe ulik telstein, har litt ulik form, detaljering og alder. Vestre pipe nyest. Taket er tekket med tegl, for det meste håndbanket.

Bygningen antas å være i god teknisk stand da det ikke er synlige tegn til skader eller forfall utvendig. Bygningens volum og arkitektoniske uttrykk er autentisk, men med unntak av takteglet, er ingen detaljer eller synlige bygningsdeler i fasaden av særlig høy alder. Bygningen er likevel både et landemerke og en viktig del av Bogstadanlegget. Den forteller om arbeidsfolkets boforhold, organiseringen og de sosiale strukturene i driften av godset. Bygningen er av høy alder og har stor kilde- og opplevelsesverdi.

Strøm. Foto: Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 27.3.2014.

Strøm. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014.

Strøm – sammenbygd bryggerhus og uthus

Bygning 80959923.

Bryggerhuset og uthuset på Strøm er et sammensatt hus med portrom mellom de to delene. Søndre del, sør for portrommet, er en kvadratisk tømmerkjerne med ildsted, reist på tørrmur av naturstein. Nordre del er et reisverksuthus oppført på holdsteiner. Utvendig er hele bygningen kledd med tømmermannspanel av ulik alder, noe varierende, men med ensartede dimensjoner. Mye av panelet er skåret på rammesag. Det eldste panelet er spikret med smidd spiker. Panel står mot et sålebenkbord over grunnmuren. Over søndre del og over portrommet har huset et åstak, over nordre del er det en takstolskonstruksjon med avsmalende, hogde ender på sperrelunnene. Tak er tekket med enkeltkrum håndbanket tegl. Ytterdør mot tunet i søndre del av huset er en labankdør med illudert ramtre. I døra sitter en gammel vippeklinke av 1700-tallstype. Vinduet på sørveggen er fra tidlig 1900-tallet. Uthusporten i nordre del av uthuset er sannsynligvis fra 1900-tallet.

Bygningen ligger lavt og det er stedvis råteskader nederst i panelet på øst- og nordveggen. Med unntak av dette og at enkelte takttegl mangler eller er skadet, samt vedlikeholdsbehov på vinduet, synes bygningen å være i teknisk god stand.

Bryggerhusdelen er av flere personer innen museums- og kulturminnevernet vurdert til å være en av de eldste på Bogstad. Den er ikke dendrokronologisk aldersbestemt eller grundig undersøkt. Uansett har bygningen kulturminneverdi både som enkeltbygg, som del av tunet på Strøm og som del av hele det store Bogstadanlegget. Bryggerhus er i tillegg en bygningstype det ikke finnes mange igjen av rundt Oslo, og få er underlagt et formelt vern.

Bryggerhus og uthus på Strøm. Foto: Byantikvaren, 1965.

Bryggerhus og uthus på Strøm. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.3.2014.

Bryggerhus og uthus på Strøm. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.5.2014 og 27.3.2014.

Strøm - uthus

Bygning 80959915.

Oppført mellom 1900 og 1925 (Sefrak).

Uthuset har to like, men speilvendte ender. I tillegg er det bygd til med utedoer mot øst. Vinduene på nordveggen har enkel omramming, og profiler, hengsler og beslag er av en type som var vanlig omkring 1925. Ut fra en stilistisk vurdering av vinduene og andre bygningsdeler, materialdimensjoner, panel og takkonstruksjoner, er det grunn til å anta at huset er oppført på 1920- eller 1930-tallet. Bygningen er en reisverkskonstruksjon med glattkantpanel av relativt smale uhøvla bord, spikret med klipt spiker. Taket på hoveddelen er tekket med enkeltkrum håndbanket tegl som trolig er eldre enn selve bygget. Taket på utedoen er tekket med bølgeblikk.

Bygningen bærer preg av å være jevnt vedlikeholdt og framstår i god teknisk stand. Uthuset er en viktig arkitektonisk vegg i gårdsrommet. Funksjonen som uthus viser hvordan tunet på Strøm fungerte og det forteller en del om antallet beboere og deres levekår. Hadde Strøm vært en vanlig bondegård hadde det sannsynligvis stått en større låve og et fjøs på stedet der uthuset står. Bygninge er kulturhistorisk interessant i forhold til å forstå driften av Bogstad og vilkårene for de ansatte.

Uthus på Strøm. Foto: Bård Langvandslien © Riksantikvaren, 27.5.2014.

Bogstad skole

Bygning 8096743.

Oppført i 1913, med yngre tilbygg mot sør.

Bogstad skole var fra 1913 grendeskole for de laveste klassetrinnene. Grendeskolen kan sees som en videreføring av den tidligere «Brugsskolen» på Bogstad, med aner tilbake til 1788.

Bogstad skole ble bygd og kom i gang etter henvendelse fra Sørkedalen og Huseby skoler til godseier Herman Wedel Jarlsberg på Bogstad. Godseieren ga tomt og betalte «for hva oppførelse av huset koster», i alt 18 500 kroner. Elevene ble overført til Sørkedalen og Huseby skoler i 1929. Etter skolenedleggelsen hadde idrettslaget Bogstadkameratene tilhold i det gamle skolehuset som eies av Oslo kommune

Skolen er et reisverksbygg med sperretak, oppført på pusset teglmur. Taket på nordfløyen er tekket med taksingel. Midtvolumet, som er orientert øst-vest, er tekket med nyere taktegl. Den tilbygde sørfløyen med pulttak, er tekket med bølgeblikk med sinuskruer. Bygningen har to pussede teglmurte piper. Utvendig er bygget kledd med liggende faspanel over en brystning av stående panel av samme type. De fleste vinduene er koplede og mange har innervinduer som antas å være originale fra byggeåret. Hoveddør, vinduer, skodder og gerikter i den eldste delen av skolen, er originale fra oppføringsåret. Med unntak av en del skadet taktegl framstår bygningen i god teknisk stand. Eldre bilder viser at skolehuset tidligere har vært tekket med skifer. Under sørfløyen ligger det lagret en større mengde med tungeformet takskifer som sannsynligvis er den opprinnelige.

Bygningen har et uvanlig og sjeldent autentisk eksteriør i forhold til opprinnelig arkitektur og detaljering. Få små skolestuer er fredet. Bogstad skole har derfor ikke bare høy kulturminneverdi arkitektonisk og sosialhistorisk som en del av Bogstadanlegget, men også som enkeltminne som viser skolehistorien i Norge.

Bogstad skole. Foto: Byantikvaren, 1979.

Bogstad skole. Foto: Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 27.3.2014 og 27.5.2014.

Bogstad skole - uthus

Bygning 81554587.

Oppført i 1913.

Utedoen på Bogstad skole er et lite pulttakshus i reisverk oppført på pusset fundament. Fundamentet, som også utgjør gulvet inne i utendoen, flukter med oversiden av bunnsvillene i veggkonstruksjonen. Utedoen antas ut fra dette, samt materialbruken, å være yngre enn resten av huset. Fasaden har en enkel sveitserstildekor. Opprinnelig har doen hatt fire avtreder og fire dører på nordvegg, samt ett avtrede med inngang fra vest. Det siste kan ha vært et urinal. Taket er tekket med bølgeblikk og en luftekanal fra to av avtredene stikker over tak.

Utedoen er i god teknisk stand og framstår som usedvanlig intakt og lite endret. Den er en viktig del av miljøet ved skolen og ved Bogstad hovedgård.

Utedoen ved Bogstad skole. Foto: Bård Langvandslie © Riksantikvaren, 27.5.2014.

Del V. Kulturminnefaglig vurdering

Bogstad under Morten Leuch d.y.

Mye tyder på at det helt fra Morten Leuchs tid (1732-1768) var utarbeidet en felles plan for gårdsanlegget med hagen. Hovedtrekkene i denne planen er opprettholdt fram til i dag. Gjennom anlegget går en hovedakse fra terrassen ved Bogstadvannet, gjennom prydhagen, hovedbygningen og gårdsplassen, og avsluttes ved et tårn med spir og fløy i fonden av gårdsplassen. Både hage og hovedbygning er en variant av en europeisk felles arkitektur.

Bogstad under Peder Anker

Da Peder Anker (1749-1824) kjøpte Bogstad i 1772, satte han i gang store utvidelser av gårdsanlegget. Hovedbygningen ble forlenget på begge sider, sidefløyer ble bygget slik at gårdstunet ble innelukket, og en rekke med uthus langs «gata» ovenfor hovedbygningen ble oppført. I tillegg fikk stabburet sitt nåværende volum, og flere andre bygninger ble forbedret. Vannverket ble utvidet, og bygging av demninger ved Jegersborgdammen og Strømsdammen ble satt i gang. Portstuer i slaggstein ble oppført. Markalåven, den eneste bevarte av flere utlåver, ble sannsynligvis også bygd av Peder Anker. Dessuten fikk han bygd nye hus på Strøm.

Anker anla den første kjøreveien, kalt Bogstadveien, inn i Sørkedalen. Der denne veien krysset Ankerveien, etablerte han Peder Ankers plass med portstuene. Dette var og er fremdeles hovedadkomsten til Bogstad gård. Fra portstuene langs veien nordover etablerte Anker en allé som bidro til en storslagen opplevelse for besøkende som kom til Bogstad.

Det sies å være Peder Anker som introduserte den engelske landskapsstilen til Norge på 1780-tallet. Landskapsparken og hagene på Bogstad sto i en særklasse i Ankers tid. Ved hjelp av gartner Johann Grauer (1756-1819) omformet Anker området etter den moderne landskapsstilens prinsipper. Parken har fra den tiden beholdt sin nærmest klassiske struktur, med de to hovedsiktaksene ut over Bogstadvannet mot sørvest i retning Fossum og mot sørøst i retning utsiktskollen ovenfor badeplassen.

En planteliste fra 1792 utarbeidet av Peder Anker, omfatter en rekke innførte, eksotiske arter som ble prøvd ut på Bogstad, til sammen nesten 200 arter av lignoser (busker og trær), stauder og veksthusplanter. Enkelte av disse artene kom fra Amerika og var introdusert i Europa tidligere på 1700-tallet. Anker ønsket bl.a. å teste ut ulike planters økonomiske verdi.

Kjøkkenhagen på Bogstad gård var i bruk allerede fra slutten av 1780-årene. I Ankers tid var det på Bogstad to veksthus og et svanehalsoransjeri. Alle lå langs «gata». Det var også drivbenker for bl.a. meloner og ananas.

Peder Anker satte i gang omfattende nydyrkingsarbeider på Bogstad. Under hans tid på godset økte dyrket areal til ca. 1350 daa. Vannsyk og myrlendt jord ble forvandlet til brukbart åkerland gjennom etablering av steinsatte dreneringsgrøfter. Nye kornsorter ble prøvd ut, og eng ble anlagt.

Bogstad gård var et politisk samlingspunkt og en viktig arena både under forspillet til og selve året 1814. Både Peder Anker og grev Herman Wedel Jarlsberg, som flyttet til Bogstad i denne perioden, var sentrale skikkelser med stor innflytelse. Etter at unionen med Sverige var et faktum, ble Peder Anker utnevnt til statsminister i Stockholm og Wedel Jarlsberg ble finansminister og senere stattholder.

Bogstad under tre generasjoner Wedel Jarlsberg

I 1824 overtok Karen f. Anker (1789-1849) og Herman Wedel Jarlsberg (1779-1840) Bogstadgodset. Hovedinteressen til Herman Wedel Jarlsberg var rikspolitikken, men han var både storgodseier, industriherre og greve av Jarlsberg, noe som krevde mye arbeid og ga stort ansvar. Det var dårlige tider og vanskelig avsetning for produktene som godset produserte. Problemene med matvareforsyningen under krigen overbeviste greven om at det var viktig for Norge å bli selvforsynt med landbruksvarer, og han utviklet derfor Bogstad til et mønsterbruk.

Greven bygde bl.a. flere utlåver og en ny låve med vannhjulrevet treskeverk og kornheis. Nye jordbruksmaskiner, bl.a. en engelsk plog, ble kjøpt inn. Av stor betydning for driften ble ansettelsen av forvalter Pettersen, som eksperimenterte med nye driftsmetoder innenfor landbruket.

Greveparets sønn, baron Herman Wedel Jarlsberg (1818-1888) arvet i 1854 Bogstad med 1400 daa dyrket mark og 8000 daa skog, mens størsteparten av det gamle Bogstadgodset ble delt mellom hans søsken. Baronens gjennomførte bl.a. ombyggingsarbeider på hovedbygningen og bygde delvis ny Maskinlåve, nytt fjøs, samt nåværende gartnerbolig. I baronens eiertid ble det gjennomført en større opprydding i den da gjengrodde parken, og det ble plantet inn en del nye treslag.

Godseier Hermann Wedel Jarlsberg (1851-1914) var sønn av baronen, og overtok Bogstad i 1889. Han utbedret og moderniserte bygningene på gården, endret gårdsdriften og økte besetningen av husdyr. I hagen ble det dyrket frukt og grønnsaker som ble lagret i kjelleren gjennom vinteren. Gården hadde fiskerett i Bogstadvannet, og det ble jevnlig fisket abbor og gjedde m.m. som inngikk i kostholdet på gården. Det ble også bygd hus på plassen Murmesterstua, og til Aker kommune forærte han småskolen Bogstad skole.

Bogstad under Nini Wedel Jarlsberg

Nini Wedel Jarlsberg (1880-1945) giftet seg med Westye Parr Egeberg (1877-1959) og overtok Bogstad gård i 1914. Paret moderniserte hovedbygningen både innvendig og utvendig etter planer fra arkitekt Arnstein Arneberg. Det ble innlagt sentralvarme, elektrisk lys og varmt vann. De bygde også ny innredning i fjøset tilpasset skiftefjøs, og oppførte ny forvalterbolig ved Jegersborg. Det ble satset stort på salgsproduksjon av blomster og grønnsaker i nye veksthus. Arbeiderboligene og boligene på plassene ble ansett som gammeldagse pga. nye og generelle krav om høyere boligstandard. Det store huset på Strømsbråten ble bygd om fra fire til to boenheter, og et nytt en og halvannenetasjes hus som rommet fire leiligheter, ble satt opp. Også det største huset på Strøm ble ombygd til færre boenheter.

I 1955 solgte arvingene til Bogstad – Mimi Eek (1905-1999), Lucy Høegh (1907-1992) og Karen Aall (1911-2007), alle født Egeberg – mesteparten av jorda og skogen under Bogstad til Oslo kommune. Bogstad gård med bygninger, innbo, 133 daa park og annet terreng rundt gården, ble gitt i gave til Bogstad Stiftelse som ble opprettet i 1955. I dag eies eiendommen av Bogstad Stiftelse og driftes av Norsk Folkemuseum.

Ansatte og husmenn på Bogstad

I perioden 1770 til 1850 var Bogstad sentrum for en familiekrets, for et stort driftskonsern og for norsk politikk. Bogstadgodset besto i 1820 av flere gårder og skog i ulike herred og prestegjeld, i Nordmarka og Maridalen. Skogen utgjorde 550 000 daa. Virksomheten som Peder Anker drev, sysselsatte ca. 140 familier knyttet til Bærums verk, masovn og hammer på Fossum og i Maridalen. I tillegg kom 200 kullkjørere og et ukjent antall sagbruksarbeidere, malmkjørere og håndverkere. Også jordbrukere, gartnere og tømmerhoggere inngikk i arbeidsstokken. Dessuten bodde og arbeidet det på Bogstad gård bl.a. husholderske, tjenere, stuepiker og kokker. På det meste hadde Anker ca. 2500 mennesker i sitt brød. Godseieren sørget for lege, fast matforsyning og dels boliger for de ansatte.

Mange av dem som arbeidet på Bogstad gård, bodde på husmannsplasser nær gården. De hadde arbeidsplikt på gården eller hadde andre yrker som var nødvendig for driften, f.eks. smed, salmaker, murmester eller melkekjørere. Husmennene utgjorde en viktig arbeidskraftressurs og representerte både en økende arbeidsdeling i økonomien og en økende spesialisering i sysselsettingen.

I folketellingene fra 1800- og 1900-tallet er plassene Strøm, Strømsbråten, Murmesterstua, Jegersborg, Søndre og Nordre Skuggen, samt portstuene oppført med husmenn.

Veiene

Som generalkrigskommissær og general-veiintendant hadde Peder Anker oppsynet med veiene i Norge. Etter Ankers planer ble det bl.a. anlagt vei over Dovre til Trondheim, fra Larvik til Kristiansand, fra Christiania over Krokskogen, ned Krokkleiva til Ringerike og over Filefjell til Lærdalsøyri.

Det første veianlegget som Anker anla, var strekningen fra Drammensveien ved Vækerø til Bogstad. Han kalte denne Bogstadveien (nåværende Vækerøveien og Sørkedalsveien). Veien ble påbegynt i 1785, den gikk gjennom Bogstad gård, og ble etter hvert ført videre opp gjennom Sørkedalen. Dette var den aller første kjøreveien inn i dalen. Ankerveien ble etablert omkring år 1800. Bogstadveien og Ankerveien krysser hverandre ved Peder Ankers plass. Peder Ankers plass og portstuene er selve porten og innfarten til Bogstad gård.

Før disse veiene ble bygd, var almannaveien, også kalt Byveien, den viktigste og trolig det eldste veifaret innover i Sørkedalen. Dette var en kløvvei som hevdes å ha vært i bruk opp gjennom middelalderen.

Både langs Byveien og gamle og nye Sørkedalsvei (tidligere Bogstadveien), ble det av Peder Anker anlagt steingjerder og støttemurer. Fra portstuene og nordover, samt fra Bogstad gård og nordover, ble det plantet alleer. Det hevdes at straffanger/krigsfanger ble brukt i arbeidet med å lage steingjerdene og plante alleene.

I 1928 ble Johanneskirken ved Kontraskjæret revet. Westye Parr Egeberg brukte elementer av pusset betong og granitt fra denne kirken som kant langs vannet sør for badeplassen. Tilsvarende elementer ble brukt langs «privatveien» nord for badeplassen. Tidligere sto det stabbesteiner langs veien nord og sør for badeplassen.

Del VI. Lovgrunnlag

Det følger av kulturminneloven § 15 at departementet kan frede byggverk og anlegg eller deler av dem av kulturhistorisk eller arkitektonisk verdi. Det følger videre av § 19 at departementet kan frede et område rundt et fredet kulturminne så langt det er nødvendig for å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet eller for å beskytte vitenskapelige interesser som knytter seg til det. Myndighet til å fatte vedtak om fredning er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren, jf. § 12 nr. 1 i forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven.

Litteraturliste

Christensen, Arne Lie, 1995. Den norske byggeskikken, Hus og bolig på landsbygda fra middelalder til vår egen tid. Pax forlag A/S, Oslo. 318 s.

von Essen, Madeleine, 2009. Bogstad. Park og hager til nytte og behag. H. Aschehoug & Co (W. Nygaard), Oslo. 256 s.

Hauge, Yngvar, 1960. Bogstad 1773-1995. H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo. 183 s.

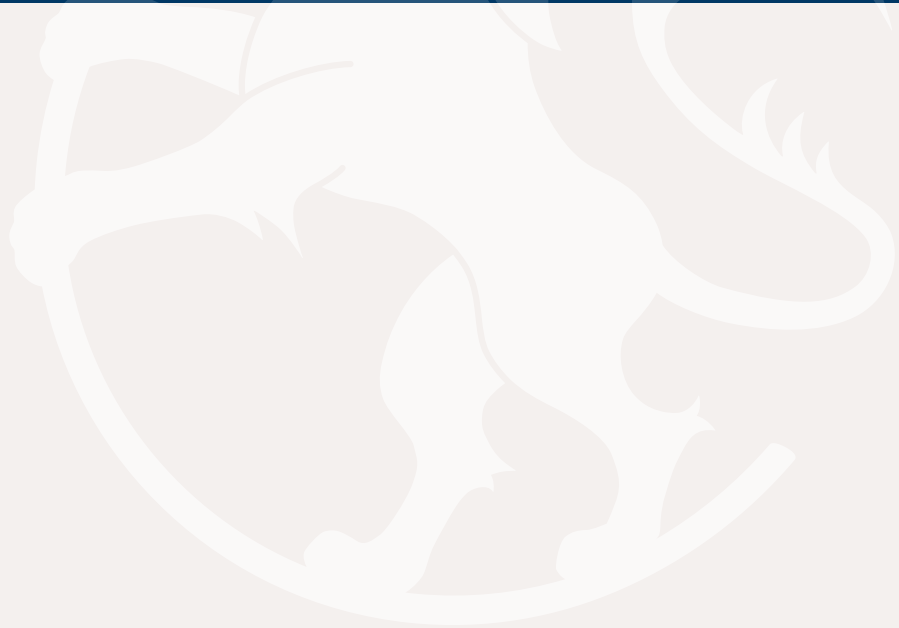
Heggland, Arne, Terje Blindheim og Kjell Magne Olsen, 2006. Naturverdier i Sørkedalen. Siste Sjanse rapport 2006-2. Stiftelse for bevaring av biologisk mangfold. ISBN: 82-92005-70-6. 90 s.

Holland, Fritz. En glemt gammel ferdselsveg. Den gamle kirkeveg fra Sørkedalen til Haslum kirke i Middelalderen. Hentet fra Meddelelser fra Veidirektøren – nr. 4 april 1942. 4 s.

Hopstock, Carsten, 1997. Bogstad. Et storgods gjennom 300 år. Bind I. Boksenteret / Bogstad Stiftelse. ISBN: 82-7683-166-4. 333 s.

Hopstock, Carsten, 1997. Bogstad. Et storgods gjennom 300 år. Bind II. Boksenteret / Bogstad Stiftelse. ISBN: 82-7683-167-2. 376 s.

Muri, Beate, 2012. Sørkedalen. Bygda i byen. Sørkedalen historielag / Aschehoug. ISBN 978-82-03-39096-8. 248 s.

RIKSANTIKVAREN

© Riksantikvaren
Postadresse:
Postboks 8196 Dep., 0034 Oslo
Besøksadresse:
Dronningensgate 13

Telefon: (+47) 22 94 04 00
Telefaks: (+47) 22 94 04 04
e-post: postmottak@ra.no
Internett: www.riksantikvaren.no

Layout: Riksantikvaren